

fizetésének a behajtását magára kellene vennie; ő azonban éppen az ellenkezőjét csinálja. Mily előnyös volna a népnevelésre nézve, és milyen jól állana a kormánynak, ha elrendelné, hogy közegei legalább annyi szolgálatot tennének kulturális ügyünknek.

Mi szegény, nagy igények nélküli hitfelekezet vagyunk, és amiként tudva van, szolgálatot teszünk az államnak, mert ha nem mi tartanánk fenn iskoláinkat, az állam kényszerítve volna tíz milliókra rúgó összeggel megterhelni az ország büdzséjét, lojális és békés honpolgárok vagyunk, és a kormány még annyit sem tesz meg nekünk, hogy szakközegeivel, amelyek minden községben vannak, behajtsa a kultuszadót. A zsidók bezártak majdnem minden iskolát, a magyarok (a hitfelekezetek) követik őket; az ő gyermekeik az egész ország által fenntartott iskolákban tanulnak. Nekünk az állam egy iskolát sem állított fel román, szerb, tót, német tannyelvvel; kényszerítve vagyunk, hogy amellet, hogy hozzájárulunk az állami iskolákhoz, még felekezeti iskolákat is tartunk fenn és a kormány annyira nagylelkű, hogy megtiltja a községi közegeknek, hogy behajtsák a tanítói fizetéseket! Szép jelzés a rováson!

Az én végkövetkeztetésem ez: Ha a kormány nem vonja vissza a javaslatát, abból törvény lesz, és mi alávetjük magunkat; végrehajtani azt nem hajthatjuk végre, mert az felülmúlja a mi erőnket.

Iskoláinkat, úgy, ahogy tudjuk, szegénységünkben továbbra is fenntartjuk, és fenyegeessen bennünket bármily veszedelem, az elpusztulástól nem félünk, mert velünk van az Isten, és bizunk az elnyomottak jövőjében.

Mondtam: Budapest, 1904. november hó 29-ik. Diamant s. k.

A fordítás hitelül: Bpest, 1904. november 30. Huszár Antal s. k.

A másolat hitelül:
Gozsál Kálmán
elnöki iroda s. tiszt.

J

1904 okt. 18

Berzeviczy-féle törvényjavaslat „a népiskolai közoktatásról szóló 1868. XXXVIII. és a népiskolai hatóságokról szóló 1876. XXVIII. tc. módosítása tárgyában” indokolással¹

1901—06. évi Képv. Irományok, XXXV, 380—419, 430—432, 433—434, 437, 438—439, 444—448. l.

I. FEJEZET

TANKÖTELEZETTSÉG

1. §

Minden szülő (gyám vagy gazda) köteles gyermekét (gyámoltját, cselédjét) hatodik évének betöltésétől tizenkettedik éve betöltéséig, tehát hat éven át a nyilvános elemi népiskola mindennapi, tizenkettedik évének betöltésétől tizenötödik éve betöltéséig, három éven át pedig az elemi népiskola ismétlő tanfolyamába rendszeren járattani.

¹ A törvényjavaslat teljes, az indokolás kivonatos közlése.

2. §

Ez alól a köteleesség alól csak azon esetben mentheti fel a községi előljáróság a tanköteles gyermeket, ha az vagy a háznál részesül a törvénynek megfelelő magánoktatásban, vagy pedig valamely más, nyilvános iskolába jár; vagy ha a község belterületén kívül és az iskolától legalább 3 kilométer távolságban lakik, ahonnan az iskolába való járás a gyermek egészségét vagy biztonságát veszélyeztetheti.

3. §

Azt a tanköteles gyermeket, aki az elemi népiskola mindennapi tanfolyamának elvégzése után sem sajátította el az elemi népoktatás feladatául kitűzött legszükségesebb tudnivalókat, szülője (gyámja vagy gazdája) a hat éven túl még egy évig köteles az elemi népiskola mindennapi tanfolyamába járatni. Ennek szükségét az iskolai igazgató (osztálytanító) véleményes javaslatára az iskolai helyi hatóság (iskolaszék, gondnokság) állapítja meg. A közigazgatási bizottság a kir. tanfelügyelő jelentése alapján az egyévi továbbiskolázást elrendelheti.

4. §

Az a szülő vagy gyám, aki tanköteles korban levő gyermekét otthon, magánúton taníttatja, köteles ezt a községi előljáróságnál minden tanév kezdetén bejelenteni, és a növendékkel valamelyik nyilvános elemi népiskolában évenként vizsgálatot tételni. A kir. tanfelügyelő két, legfeljebb három évről összevont vizsgálat letevésére engedélyt adhat.

5. §

A testileg vagy szellemileg gyenge tanköteles gyermeket a hatósági orvos bizonyítványa alapján a községi előljáróság (Budapesten a kerületi előljáró) az iskolai helyi hatóság (iskolaszék, gondnokság) meghallgatásával rövidebb vagy hosszabb időre felmentheti az iskolába járás kötelezettsége alól.

Ragályos, undort keltő vagy elmebetegségben szenvedők, továbbá a tanulásra nem képes tompa elméjű gyermekek a nyilvános népiskolákba nem járhatnak.

Ha a fogyatékos érzékű és értelmű 6–15 éves korban levő gyermekek oktatására helyben szakiskola van, az ilyen gyermekeket kötelesek azok szülei (gyámjai) szakiskolába járatni.

6. §

Az iskolamulasztások eseteiben követendő eljárást a vallás- és közoktatási miniszter rendelettel szabályozza, amely szabályzat minden iskolára nézve jellegkülönbség nélkül kötelező.

7. §

Zugiskolát létesíteni, fenntartani, zugiskolában tanítani vagy a tanköteleseket zugiskolába járatni tilos.

Zugiskolának tekintendő mindazon tan- és nevelő-intézet, amelyben több tanköteles gyermek a népiskolai tantárgyakra együttesen taníttatik anélkül, hogy az ilyen iskola fenntartója külön

egyházi (hit-) vagy polgári község, avagy jóváhagyott alapszabályok mellett iskolai célokra alakult társulat (egylet) volna, vagy hogy a fenntartó magánegyenek ily intézet fenntartására az 1868. XXXVIII. tc. 16–20. §-ai értelmében jogosultsága lenne.

Zugiskolának tekintendő továbbá az oly vallásiskola is, amely nem az illető hitközség felügyelete alatt áll; amely nem bír e célra berendezett és a közegészségügyi követelményeknek is megfelelő külön helyiséggel; amelynek tanítója nem magyar állampolgár, és amelyben a vallás oktatásán kívül, amelyre a nyilvános elemi népiskola tanítási idején kívül naponként legfeljebb összesen csak 2 óra fordítható, világi tantárgyak is taníttatnak. A külön vallásiskolába 8 éven alul levő gyermekek egyáltalán nem járhatnak.

A zugiskolát az illetékes járási főszolgabíró (rendezett tanácsú és törvényhatósági joggal felruházott városokban polgármester, Budapesten kerületi előljáró) megelőző vizsgálat alapján bezáratni és növendékeit a törvénynek megfelelő iskolába való járásra utasítani köteles.

8. §

Az oly szülőt, gyámot vagy gazdát, ki a gondjaira bízott tanköteles gyermeket az elemi népiskola mindennapi vagy ismétlő tanfolyamába nem járattja, a községi előljáróság írásban megintja. s ha ez nem jár eredménnyel, ellene első ízben 1 korona, második ízben 2 korona bírságot alkalmaz.

9. §

Az a szülő, gyám vagy gazda, ki a gondjaira bízott tanköteles gyermeket az elemi népiskola mindennapi vagy ismétlő tanfolyamába a 8. §-ban említett bírság kétszeri alkalmazása után sem járattja, úgyszintén az, aki tankötelest zugiskolába járatt, kihágást követ el, és 60 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Kihágást követ el és 20-tól 100 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az, aki zugiskolát létesít, fenntart vagy zugiskolában tanít.

10. §

A 9. és 91. §-okban megállapított kihágások esetén az eljárás a közigazgatási hatóságok hatáskörébe tartozik (1901. XX. tc., 13–16. §).

A 9. § első és második bekezdésében megállapított kihágási esetekben a feljelentés kis- és nagyközségekben a községi bíró előtt is megtehető, s ez esetben az 1901. XX. tc. 14. §-ának rendelkezéseit kell alkalmazni.

A hatóságnak joga van a 9. § első bekezdése esetében a pénzbüntetést behajthatatlanság esetén akként átváltoztatni, hogy elzárás helyett a büntetés közmunka teljesítése alól és által is leróható legyen. Ez esetben egy napig terjedő elzárás helyett egy napi közmunka teljesítendő.

Ha az elítélt az első felszólítás után 24 óra alatt a közmunka teljesítését meg nem kezdi, az elzárás alkalmazandó. Amennyiben az elítélt a kiszabott egész közmunkát egyfolytában le nem szolgálja, az ítéletben kiszabott elzárás aránylagos alkalmazásának van helye.

II. FEJEZET

AZ ELEMI NÉPISKOLA KÉT TAGOZATA

11. §

Az elemi népiskola két, egymáshoz szervesen kapcsolódó tagozatból áll: a hat éven át tartó mindennapi és a három éven át tartó ismétlődő tanfolyamból.

12. §

Az elemi népiskola hatéves, mindennapi tanfolyamában az évi szorgalomidő bármilyen jellegű népiskolánál, kis- és nagyközségekben legalább 8, városokban legalább 9 hónapig tart.

A több elemi iskolával bíró községekben az iskolai szorgalomidő valamennyi iskolában ugyanegy időben kezdendő meg. Ilyen községekben a szorgalomidő kezdetét a községi elöljáróság az iskolai helyi hatóságokkal egyetértőleg állapítja meg. Az e tekintetben felmerülő vitás kérdésekben a közigazgatási bizottság dönt.

Földműveléssel foglalkozó községekben az iskolai helyi hatóság a községi elöljárósággal egyetértőleg a tanítást úgy rendezheti, hogy a 10 évnél idősebb gyermekek tanítása a legszorgosabb munkaidőben vagy a reggeli órákra, vagy a hétnek két napjára vonassék össze.

13. §

Az elemi népiskolákban jellegkülönbség nélkül (1868. XXXVIII. tc. 9. és 10. §) a következő tantárgyak tanítandók:

1. Hit- és erkölcsstan.
2. Magyar nyelv.
3. Mennyiségtan (szám- és mértan).
4. Beszéd- és értelemgyakorlatok.
5. Magyarország földrajza és az egyetemes földrajz elemei.
6. Magyarország története, kapcsolatosan a világtörténet legfontosabb eseményei.
7. Polgári jogok és kötelességek.
8. Természetráajz.
9. Természettan.
10. Éneklés.
11. Rajzolás.
12. Kézimunka (kézügyesség).
13. Gazdaságtan, kertészet és háztartástan.
14. Testgyakorlás, tekintettel a katonai gyakorlatokra.
15. A nem magyar tannyelvű népiskolában az illető hazai nyelv.

14. §

Az állami elemi népiskolákban minden köteles tantárgy magyar nyelven, az iskola helyiségeiben, nyilvánosan tanítandó; a hit- és erkölcsstan tanításánál azonban a magyar tanítási nyelv mellett az illető egyházi főhatóság kívánatára tannyelvűl a gyermek anyanyelve is használható.

A nem állami elemi népiskolák mindennapi tanfolyamának tanítási nyelvét az iskolafenntartók állapítják meg, ha azonban valamelyik nem magyar tannyelvű elemi népiskolában a beiratkozott növendékek összes létszámának 20%-a magyar anyanyelvű, vagy ha az összes növendékek között legalább 20 magyar anyanyelvű van, a magyar nyelv is mint tannyelv használható.

Amennyiben az iskolafenntartó az általa megállapított tannyelvet megváltoztatni kívánná, ehhez a vallás- és közoktatásügyi miniszter jóváhagyása szükséges.

Az összes elemi népiskolák ismétlő tanfolyamában a tanítás nyelve kizárólag magyar.

Az olyan elemi népiskolák mindennapi tanfolyamában, amelyekben magyar a tanítás nyelve, és amelyekbe magyarul nem beszélő növendékek is járnak. ezeknek anyanyelvi oktatása felől az iskolafenntartók a lehetőséghez képest gondoskodnak.

15. §

A magyar nyelv kötelező tanításáról szóló 1879. évi XVIII. tc. 4. §-ának rendelkezése² mindazon elemi népiskolákban, amelyekben a tanítás nyelve nem magyar, olyan mértékben valósítandó meg, hogy a nem magyar anyanyelvű gyermek az elemi népiskola mindennapi hatéves tanfolyama alatt a magyar nyelvet annyira elsajátítsa, hogy az ő életviszonyainak megfelelően gondolatait magyarul helyesen ki tudja fejezni, továbbá tudjon magyarul folyékonyan olvasni, írni és számolni.

16. §

A magyar nyelv tanítására vonatkozó tantervet a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg. Ezt a tantervet és a benne megállapított heti óraszámot az összes elemi népiskolák jellegkülönbség nélkül végrehajtani kötelesek.

17. §

Az állam vagy község által fenntartott elemi népiskolák tantervét a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg.

A hitfelekezetek által fenntartott elemi népiskoláknál az ezen törvény 13. §-ában felsorolt kötelezett tantárgyakban úgy a mindennapi, mint az ismétlő tanfolyam alatt elérendő végcél és a tanítandó ismeretek mértékét, a tanrendszert, tantervet és tankönyveket az illető felekezeti főhatóság oly módon állapítja meg, hogy a hitfelekezeti elemi népiskolákban elérendő tanítási cél sem lehet kisebb, mint az, amelyet a közoktatási miniszter az állam, község, társulat és magánegység által fenntartott elemi népiskolákra nézve kötelezőleg megállapít. A felekezeti főhatóság az általa megállapított tantervet a vallás- és közoktatásügyi miniszternek előzetesen bemutatni köteles.

18. §

A nem hitfelekezeti jellegű összes elemi népiskolákban csak a vallás- és közoktatásügyi miniszter által engedélyezett tankönyvek és taneszközök használhatók.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter a felekezeti főhatóságoktól a hitfelekezeti népiskolákban használt tankönyveket és taneszközöket beköveteli, és azokat megbíráltatja abból a szempontból,

² „A magyar nyelv az összes bárminemű nyilvános népiskolákban a köteles tantárgyak közé ezennel felvételik”. – 1878 – 81. évi *Képv. Ir.* VIII. 270. l. – *Iratok I* 620. l.

hogy nem foglalnak-e magukban állam- vagy törvényellenes tétéleket vagy olyanokat, amelyek a gyermekben a magyar haza vagy a nemzet más tagjai iránt gyűlölködést szítanak.

Ha valamely népiskolában használt tan- vagy vezérkönyv vagy taneszköz — ideértve az iskolai vagy ifjúsági könyvtárban levő műveket is — ilyen tanokat foglal magában, a vallás- és közoktatásügyi miniszter annak használatát eltiltja.

Az eltiltott tankönyv vagy taneszköz használása vagy használatása fegyelmi és büntető megtorlás alá esik. (49. § b/pont, 1879. XI. t.-cikk 38. §-a.)

19. §

Az elemi népiskola egy-egy tantermébe csak annyi növendék vehető fel, amennyit a tanterem az 1868. XXXVIII. tc. 27. és 28. §-ában megszabott méret szerint befogadhat. Egy tanító azonban 80 mindennapi (6–12 éves) növendéknél többet rendszerint nem taníthat.

Ahol a növendékek létszáma a 80-at, illetőleg a tanterem törvényes méreteit (egy-egy tanulóra legalább 1 m² alapterület) túlhaladja, és az iskolafenntartó anyagi helyzete miatt ezek számára új osztályokat felállítani nem képes, a vallás- és közoktatásügyi miniszter csak oly esetben adhat ideiglenesen engedélyt a nagyobb népességű osztály tanítására, ha helyben más jellegű iskola nincs, amely a törvényes létszámon felül levő növendékeket az 1868. XXXVIII. tc. 27. §-a alapján befogadhatja.

Minden szülő (gyám) csak azon iskola fenntartási költségeihez köteles felvételi és tandíjjal hozzájárulni, amely iskolába gyermeke tényleg jár.

20. §

Az elemi népiskola mindennapi, hatéves tanfolyamát kellő sikerrel végzett mindazok a tanulóknak, akik másnemű (felső nép-, polgári, középiskolai) oktatásban nem részesülnek, kötelesek három éven át, 12 éves koruk betöltésétől 15 éves koruk betöltéséig az elemi népiskola ismétlődő tanfolyamába járni.

21. §

Az ismétlődő tanfolyamban a közismereti tárgyak tanítása mellett a gazdálkodással foglalkozó községekben főleg a gazdálkodásnak ott helyben szokásos ágaira, leányoknál főleg a háztartásra; iparral vagy kereskedéssel foglalkozó községekben pedig az ipar, illetőleg kereskedelem érdekeire kell tekintettel lenni. Ehhez képest az ismétlődő tanfolyam gazdasági vagy ipari (kereskedői), s amennyiben a helyi viszonyok indokolják, mindkét irányú tanfolyamból áll.

Az ipari (kereskedői) irányú ismétlődő tanfolyamra nézve az 1884. XVII. tc.-nek a tanonciskolákra vonatkozó rendelkezései (80–87. §) irányadók.

22. §

Az ismétlődő tanfolyam a meglévő elemi népiskola mindennapi tanfolyama fölé, azzal szerves kapcsolatban létesítendő, és abban a helyi viszonyoknak megfelelő gazdasági, kertészeti, háztartási, valamint közismereti tárgyak tanítandók.

Mindenütt, ahol az állam vagy a község tartja fenn az elemi népiskola mindennapi tanfolyamát, ugyancsak az állam, illetőleg a község gondoskodik az ismétlődő tanfolyam felállításáról és fenntartásáról,

ról, a meglévő tanhelyiségeknek és azok felszerelésének igénybevételével. Az állami és községi tanítók az ismétlő tanfolyamban a tanítást külön díjazás nélkül kötelesek ellátni.

A hitfelekezet mint iskolafenntartó tartozik az e törvény rendelkezéseinek megfelelő ismétlő tanfolyam felállításáról és fenntartásáról gondoskodni mindenütt, ahol a tanító fizetéskiegészítés vagy korpótlék címén államsegélyt élvez. Az ily tanító az ismétlő oktatást szintén díjtalanul tartozik ellátni.

Ahol a hitfelekezet csak az elemi népiskola mindennapi tanfolyamáról gondoskodik, de a község ismétlő tanfolyamot létesít, és az ismétlő tanfolyamot a község látja el, ott is tartozik a hitfelekezet meglévő iskolahelyiségét és annak felszerelését e célra díjtalanul átengedni.

A tanító azonban az elemi népiskola mindennapi és ismétlő tanfolyamában együtt legfeljebb heti 36 tanítási órára kötelezhető.

23. §

Nagyobb községekben, ahol a gazdasági irányú ismétlő tanfolyamra utalt tankötelesek száma legalább 100, és ahol a község anyagi ereje azt lehetővé teszi, az ismétlő tanfolyamon a gazdasági oktatást külön, ezen célból rendszeresített állásra alkalmazott képesített szaktanító látja el. Egyekben ily helyeken is az előbbi § rendelkezései irányadók.

24. §

Az ismétlő tanfolyamban az évi szorgalomidő legalább 8 hónapig tart. A téli időszakban (november hó 1-től március hó végéig) a tanításra hetenkint összesen 7 óra, a szorgalomidő többi szakában hetenként 4 óra fordítandó. Ezenkívül úgy a gazdasági, mint az ipari (kereskedői) tanfolyamban a fiúgyermek a téli időszakban hetenkint egy órában a tornaszatban és a legegységesebb katonai gyakorlatokban oktattatnak.

Az 1868. XXXVIII. tc. 57. §-a alapján az ismétlő tanfolyam tanulóinak hit- és erkölcsi oktatásáról vasárnaponként egy órában az illető hitfelekezetek tartoznak gondoskodni.

25. §

Az ismétlő tanfolyam tantervét a vallás- és közoktatásügyi miniszter a földművelési, illetőleg kereskedelmi és a honvédelmi miniszterrel egyetértőleg állapítja meg.

A hitfelekezetek által fenntartott ismétlő tanfolyamok tan- és órarendje, az ezekben használt tankönyvek és taneszközök tekintetében a jelen törvény 17. és 18. §-aiban foglaltak irányadók.

26. §

Mind az elméleti, mind a gyakorlati tanórák lehetőleg nappal tartandók.

A fiúk a leánytanulóktól a gyakorlati oktatásnál mindig elkülönítendőek. Ahol az ismétlő tanfolyamban a leánynövendékek száma legalább 50, ott az elkülönítés a közismereti tárgyak tanításánál is kötelező.

27. §

Az ismétlő tanfolyamokon a tanítás teljesen ingyenes, a növendékek tehát sem felvételi, sem tandíjat, sem pedig tanítói nyugdíjilletéket nem fizetnek.

28. §

A gazdasági irányú ismétlő tanfolyamban a gazdasági tárgyak tanításával a helyi iskolai hatóság olyan okleveles elemi népiskolai tanítót bíz meg, illetőleg alkalmaz, aki a földművelési miniszter által évenként a néptanítók részére rendezendő gazdasági tanfolyam valamelyikén részt vett, és annak sikeres elvégzéséről bizonyítványt nyert. Ilyennek hiányában a kir. tanfelügyelő hozzájárulásával ideiglenesen olyan néptanító is megbízható, aki az illető községekben divó gazdasági ágakban gyakorlati jártassággal bír.

Az ilyen megbízott tanító azonban köteles két év alatt a gazdasági tanfolyamot elvégezni.

29. §

Külön rendszeresített gazdasági szaktanítói állásra csak olyan okleveles néptanító alkalmazható, aki valamely állami földművesiskolában kétéves mezőgazdasági tanfolyamot sikeresen elvégzett, s gazdasági néptanítói képesítést nyert. A gazdasági szaktanító hetenként összesen 36 elméleti és gyakorlati óra adására köteles.

Ezen tanfolyamok szervezetét és tanítási rendjét a földművelési miniszter a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértőleg állapítja meg.

30. §

A külön rendszeresített nem állami gazdasági szaktanítói állás javadalmazása legalább 1200 kor., hat ízben esedékesse váló 100 kor. évötödös korpótlék, természetben való lakás (legalább két szoba, konyha, kamara, a legszükségesebb mellékhelyiségek), esetleg megfelelő lakpénz és egy negyedholdnyi kert használata vagy ennek egyenértéke.

31. §

A gazdasági gyakorlati tanítás céljaira rendszerint az iskolai kert vagy ennek hiányában a községi faiskola felhasználható területe szolgál. Ha mindez hiányzik, vagy pedig, ha a külön szaktanítóval bíró gazdasági ismétlő tanfolyam céljaira a terület nem elegendő, más alkalmas területről és a gazdasági gyakorlati tanításához szükséges munkaeszközökről, illetőleg a gazdasági felszerelésről a község köteles gondoskodni.

32. §

A gazdasági ismétlő tanfolyam berendezése és fenntartása céljából a községek, a közigazgatási bizottság véleménye alapján, ezen célra a törvényhozás által megállapított összegből állami segélyben részesíthetők.

III. FEJEZET

A KÖZSÉGI ÉS FELEKEZETI TANÍTÓK JAVADALMAZÁSA ÉS AZ ÁLLAM ÁLTAL GYAKORLANDÓ FEGYELMI JOG

33. §

A községek és a hitfelekezetek által fenntartott elemi népiskoláknál alkalmazott rendes tanítók évi fizetése legalább 800 koronában állapítható meg.

A tanítóképesítő alapvizsgálatot tett tanítójelöltnek évi ösztöndíja 600 koronánál kevesebb nem lehet.

Minden tanítót a fizetésen kívül még természetben tisztos lakás (legalább két szoba, konyha, kamara és a legszükségesebb mellékhelyiségek) és legalább egy negyedholdnyi kert vagy ennek egyenértéke; a tanítójelöltet egy szobából álló lakás vagy ezek hiányában megfelelő lakpénz illeti meg.

Az 1868. XXXVIII. tc. 139. és 140. §-ainak azon rendelkezése, mely szerint a megürült tanítói állomások legfeljebb fél év alatt betöltendők, és ezen idő alatt az iskolában segédtanító (tanítójelölt) alkalmazandó, továbbá, hogy a tanító halála esetén özvegye és árvái a halálozás napjától számított fél évig az egész fizetést és lakást élvezik, végre ugyanazon tc. 138. §-ának első pontjában foglalt azon rendelkezés, amely szerint a tanítók élethosszig választatnak, a hitfelekezeti iskolafenntartókra, illetve a hitfelekezeti elemi népiskolákban működő tanítókra is kiterjesztetik. Az ez ellen vétő iskolafenntartókkal szemben az 1868. XXXVIII. tc. 15. §-ában megszabott eljárás nyer alkalmazást.

34. §

A vallás- és közoktatásügyi miniszter a törvényhozás által évről évre engedélyezett összeg keretén belül a következő §-okban meghatározott feltételek és következmények mellett a tanítói fizetéseknek a törvényszerű minimumon felül 1 000 koronáig való kiegészítésére is segílyt nyújthat, ha az illetékes iskolai főhatóság ezt kívánja és a közigazgatási bizottság véleményezi.

35. §

A nem állami elemi népiskoláknál alkalmazott rendes tanítók 100 K ötödéves korpótlékban részesítendők, amely hat ízben összesen 600 koronáig emelkedhetik.

Ezen korpótlék a 800 koronánál nagyobb fizetésbe be nem számítható.

A korpótlék alapjául veendő szolgálati idő 1893. évi október hó 1-től veszi kezdetét.

Egyes iskolafenntartóknak a korpótlékre vonatkozólag már fennálló vagy ezután alkotandó szabályzatai jelen rendelkezés által nem érintetnek, ha azok a tanítókra nézve legalábbis az ezen §-ban megállapított mérvű kedvezményt biztosítják.

36. §

A tanító fizetése, mint eddig szokásban volt, állhat készpénzen kívül természetben kiszolgáltattott járandóságokból vagy földbirtok jövedelméből is, a jelen törvény 38-ik és 39-ik §-aiban foglalt megszorítással.

37. §

A tanító készpénzfizetését köteles az iskolafenntartó havonként vagy évnegyedenként, de mindig előlegesen kiszolgáltatni.

38. §

A tanítói fizetés egy részének terményekben való kiszolgáltatása csak oly feltételek alatt engedtetik meg, ha ezen terményeket az iskolafenntartó a tanító közbejötte nélkül szedeti be, és előre megállapított időközökben és előre megállapított mennyiségben szolgáltatja ki a tanítónak, mégpedig úgy, hogy az évi utolsó részletet legkésőbb az év november hava végén átadja.

Ha az iskolafenntartó a tanító terménybeli fizetését nem e megszabott módon szolgáltatná ki, vagy az a termés átlagos minőségének meg nem felelne, akkor a termény helyett annak értékét készpénzben lesz köteles fizetni.

39. §

A tanítói javadalmazás kiegészítő részét alkotó iskolai ingatlan haszonélvezetének pénzbeli egyenértékét — nem értve ide a természetben nyújtott lakás és házikert haszonélvezetét — minden egyes tanítói állomás után külön-külön kell megállapítani.

E megállapítás alapjául — az összes adók levonásával — az ugyanazon községben hasonló minőségű ingatlan után elérhető haszonbér szolgál, melyhez hozzá kell adni a községi (hitközségi) lakosok által az ingatlan megművelése körül netalán teljesített szolgáltatások pénzbeli értékét.

Ugyancsak községenként az utolsó három év (1902—1904) átlagairól alapján meg kell állapítani a tanító által élvezett terményjándóságok (ételneműek, fa, jószágtartás stb.) pénzbeli egyenértékét is.

40. §

Ezentúl az elemi népiskolákhoz csak rendes tanítói állások rendszeresíthetők. A rendes tanítói állásra, a jelen törvény 49. §-ában és az 1868. XXXVIII. tc. 139. §-ában említett eseteket kivéve, tanítójelölt (segédtanító) nem alkalmazható, illetőleg az egyes osztályoknak önálló vezetése tanítójelöltekre nem bízható.

41. §

Az iskolafenntartók által a tanítói fizetésre vonatkozólag vezetendő nyilvántartás alapján hivatalosan kitüntetett hátralékok az egyes adósoktól közigazgatási úton hajtandók be.

A végrehajtás módzatait a vallás- és közoktatásügyi miniszter a bel- és pénzügyminiszterekkel egyetértőleg, rendeleti úton állapítja meg.

42. §

Ha a hitfelekezeti iskolai tanító az 1868. évi XXXVIII. tc. 141. §-ának harmadik bekezdése értelmében a kántori teendőket is végzi, a tanítói fizetés megállapításakor a tanítói és kántori járandóságok együttesen tanítói fizetésnek veendőek.

43. §

Úgy a községi, mint a felekezeti elemi népiskolák iskolai hatóságai kötelesek intézkedni, hogy a jelen törvény hatályba léptétől számítandó kilenc hó alatt az iskolákban alkalmazott rendes tanítók fizetését legalábbis 800 koronáig az iskolafenntartók biztosítsák. Ugyancsak az iskolafenntartók kötelesek biztosítani szükség esetén a tanítójelölteknek az évi, legalább 600 korona ösztöndíjat. Amennyiben az iskolafenntartók erre hivatalosan megállapított szegénységük miatt nem volnának képesek, illetőleg ha a községi iskolákra nézve az 1868. XXXVIII. tc. 35. §-a alapján kivethető iskolai pótdó és egyéb iskolai célokra szolgáló alap jövedelme már ki volna merítve, további három hónap alatt a hiány pótlására szolgáló állami segélyért a közigazgatási bizottság útján a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez indokolt előterjesztéssel tartoznak fordulni.

44. §

Ha a hitfelekezeti iskolafenntartók ezen határidő alatt akár az egyik, akár a másik módon kellően nem biztosítanak tanítóik legkisebb fizetését, de iskolájukat mindamellettt fenntartani kívánják, az ezen törvényben megállapított legkisebb tanítói fizetés az iskolafenntartó hitfelekezett terhére biztosítottnak tekintetik. Behajthatatlanság esetében az illető iskolafenntartóval szemben az 1868. XXXVIII. tc. 15. §-ának, illetőleg az 1876. XXVIII. tc. 6. §-a 4. pontjának rendelkezései a három ízben való megintés mellőzésével nyerne alkalmazást.

45. §

A tanítói fizetéseknek eddig megállapított és az iskolafenntartók által saját anyagi forrásaikból kiszolgáltattott mennyisége továbbra is csonkítatlanul kiszolgáltatatandó, illetőleg államsegély igénybevétele céljából le nem szállítható.

46. §

A vallás- és közoktatásügyi miniszter a törvényhozás által ezen célra engedélyezett összegből az arra utalt polgári és hitközségek népiskolai tanítóinak fizetését, az illetékes iskolai főhatóság értesítése mellett, a törvényhatósági közigazgatási bizottság útján az ezen törvényben megállapított legkisebb fizetésig a következő módozatok szerint egészíti ki:

a) A közigazgatási bizottság a polgári és a hitközségnek, valamint az iskolának szabályszerű költségvetése — továbbá a hitközség anyagi helyzetét igazoló, a járási főszolgabíró (polgármester) által láttamozott helyhatósági bizonyítvány alapján megállapítja a népiskolai hatóságok által bejelentett tanítói fizetés mennyiségét.

b) Minden olyan tanítói állás, amelynek fizetésekiegészítésére államsegély engedélyeztetett vagy államsegély kérelmeztetett, rendszerint szabályszerű pályázat útján töltenő be. A pályázók kötelesek törvényes képesítettségüket, magyar állampolgárságukat és azt, hogy a magyar nyelvet oktató képességgel bírnak, okmányokkal igazolni.

c) Az illető iskolaszék köteles még azt is igazolni, hogy azon tanító, akinek fizetéséhez államsegélyt kér, legalább 30 mindennapi (6–12 éves) tankötelest fog oktatni.

d) A közigazgatási bizottság vizsgálja meg, hogy a segélyezendő tanítónak a b) pontban körülírt minősítvénye megfelel-e a törvényekben kikötött kívánalmaknak.

Ha az állam valamely községben állami elemi népiskolát tart fenn, a helyben levő községi és hitfelekezeti elemi népiskola fizetésének kiegészítésére és korpótlékaira csak azon esetben engedélyez-

hető új államsegély, ha az állami elemi népiskola a községben levő 6–12 éves tanköteleseknek törvényszerű oktatását helyszűke miatt részben nem képes ellátni, és így a más jellegű népiskolára tényleg szükség van.

47. §

Ha az állam valamely községi vagy felekezeti iskola tanítójának fizetéskiegészítéséhez 120 koronát túlhaladó államsegéllyel járul, a tanító alkalmazása a vallás- és közoktatásügyi miniszter jóváhagyásától függ. Az államsegélyben részesülő községi elemi népiskoláknál az 1876. XXVIII. tc. 13. §-ának 1. pontjában körülírt tanítóválasztási eljárás a jelen rendelkezésnek megfelelően módosítatik.

Ha valamely községi vagy felekezeti népiskolánál az újonnan rendszeresített tanítói állás javadalmazásához az állam legalább 800 korona fizetéskiegészítési államsegéllyel járul, ezen tanítói állásra a tanítót a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki.

48. §

Az államsegéllyel kiegészített, fizetéssel ellátott községi elemi iskolai tanítók választása körül felmerült vitás ügyek végérvényes elintézése a vallás- és közoktatásügyi miniszter hatáskörébe tartozik.

49. §

Bármilyen jellegű elemi népiskolánál alkalmazott tanító ellen, tekintet nélkül arra, vajon van-e fizetésének kiegészítésére államsegély engedélyezve vagy sem, a közigazgatási bizottság jogosítva van a fegyelmi eljárást, az 1876. XXVIII. tc. 7. §-ában megszabott módon foganatosítani a következő esetekben:

a) Ha a tanító a magyar nyelv tanítását elhanyagolja, vagy azt nem a jelen törvény 15. és 16. §-ában kitűzött célnak megfelelő sikerrel tanítja.

b) Ha az iskolában a kormány által eltiltott tankönyveket vagy ilyen taneszközöket használ.

c) Ha államellenes irányt követ. Államellenes iránytnak tekintendő különösen minden cselekmény, amely az állam alkotmánya, nemzeti jellege, egysége, különállása vagy területi épsége, továbbá az állam nyelvének törvényben meghatározott alkalmazása ellen irányul, történt legyen az akár tanhelyiségben, akár azon kívül, vagy más állam területén élőszóval, írásban, nyomtatvány, képes ábrázolat, tankönyvek vagy egyéb taneszközök által.

d) Ha az 1903. IV. tc. 18. §-ának tilalma ellenére kivándorlási ügyekkel foglalkozik.

A magyar nyelven való tanítás sikerét a kir. tanfelügyelő vagy helyettese az illető iskolaszék képviselőjének, továbbá a járási főszolgabírónak (polgármesternek), esetleg még a közigazgatási bizottság kiküldöttjének jelenlétében megvizsgálja, és annak eredményéről jegyzőkönyvet vesz fel. A vizsgálat az esetben is megtartandó, ha az iskolaszék képviselője azon meghívás után sem jelenik meg.

A tanító ellen a fegyelmi eljárás ezen jegyzőkönyv alapján indítandó meg.

Ha a fegyelmi vizsgálat során azt állapítják meg, hogy a magyar nyelv tanításában tapasztalt eredménytelenségnek nem a tanító szándékos mulasztása, hanem képességének fogyatékos volta az oka, ezen esetben az illető tanító, amennyiben az orsz. tanítói nyugdíjintézetnek tagja, nyugdíjazandó, illetőleg végkielégítéssel látandó el. Ha nem volna tagja az orsz. tanítói nyugdíjintézetnek, az iskolafenntartó köteles a tanító mellé a jelen törvény rendelkezésének megfelelő készütséggel bíró tanítójelöltet alkalmazni.

A közigazgatási bizottság a tanítót a fegyelmi vizsgálat elrendelésével egyidejűleg állásától és illetményeitől felfüggesztheti, és ha az illető tanító fizetéskiegészítés vagy korpótlék címén államsegélyt élvez, ennek kiszolgáltatását felfüggeszti. A fegyelmi vizsgálatnak felekezeti tanító ellen történt elrendelése felől az illető egyházmegyei főhatóság értesítendő. A fegyelmi vizsgálat eredményéhez képest az államsegély a tanítótól egészben vagy részben megvonható. Az államsegély megvonása a fegyelmi ítéletben kimondandó. Hitfelekezeti tanító ellen hozott fegyelmi ítélet az illető egyházmegyei főhatósággal is közlendő.

Ha büntetendő cselekmény (büntett, vétség vagy kihágás) esete forog fenn, a közigazgatási bizottság az ügyet az illetékes büntető hatósághoz átteszi. Ez azonban a fegyelmi eljárás folytatását nem akadályozza.

A c) pont esetében a jelen § szabályai megfelelően alkalmazandók a nyugdíjazott tanítókkal szemben is. Az állástól való elmozdítás helyett a nyugdíj elvonása mondandó ki.

50. §

Ha a tanító a 49. §-ban felsorolt okokból állásától elmozdított, az így üresedésbe jött állásra a tanítót, a nem állami iskolához is, a vallás- és közoktatásügyi miniszter, az iskolafenntartó további meghallgatása nélkül a közoktatási tárca terhére nevezi ki, a hitfelekezet által fenntartott népiskolákat illetőleg azonban oly korlátozással, hogy a kinevezendő tanító azon vallásfelekezethez tartozzék, amelynek jellegét az iskola viseli.

Ha azonban az iskolafenntartó ezen tanítói állásra a jelen törvény 46. § b) pontjában megkívánt kifogástalan képesítéssel bíró tanítót képes és kész alkalmazni, és ezt a közigazgatási bizottság előtt igazolja, ennek véleménye alapján a vallás- és közoktatásügyi miniszter az állami tanítót ezen iskolától elhelyezi.

51. §

Az olyan nem állami iskolát, amelynek tanítója már két ízben mozdított el állásától a 49. §-ban említett okokból, a vallás- és közoktatásügyi miniszter megszünteti, és helyébe állami iskolát állíthat.

52. §

A hitfelekezeti iskolai hatóság azon felekezeti tanító ellen, akinek fizetéskiegészítés vagy korpótlék címén bármilyen összegű államsegély van engedélyezve, a vallás- és közoktatási miniszter felhívására a fegyelmi eljárást megindítani köteles a 49. § alá nem vonható minden oly esetben, amelyben az 1876. XXVIII. törvénycikk 7. §-a értelmében fegyelmi eljárásnak van helye. A vallás- és közoktatási miniszter kívánságára a tanító állásától mindenesetre felfüggesztendő.

A hitfelekezeti hatóság a fegyelmi eljárást saját szabályai szerint fogatosítja.

Ha a hitfelekezet főhatósága a fegyelmi eljárást a rendelet vételétől számított 15 nap alatt meg nem indítaná, vagy azt kellő igazolás nélkül 3 hó alatt be nem fejezné, vagy pedig az ítélet meghozatalától számított 15 nap alatt a miniszterhez fel nem terjesztené, az esetben a fegyelmi ügyet az 1876. XXVIII. törvénycikk szabályai szerint a közigazgatási bizottság látja el.

Minden hitfelekezeti hatóság köteles fegyelmi szabályait a vallás- és közoktatási miniszternek tudomás végett előzetesen bemutatni.

A vallás- és közoktatási miniszter a fegyelmi eljárás megindítás iránt a hitfelekezeti hatósághoz intézett felhívással egyidejűleg vagy az eljárás folyamán bármikor az államsegély kiszolgáltatását felfüggesztheti, és azt a tanítótól egészben vagy részben megvonhatja.

53. §

Ha a jelen törvény 35. §-ában megállapított ötödéves korpótlékokat a községi és felekezeti iskolafenntartók saját erejükből szolgáltatni nem képesek, illetőleg a községi iskolákra nézve az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk 35. §-a alapján kivethető iskolai póttadó és egyéb iskolai célokra fordítható alap jövedelme ki van merítve, a legkisebb tanítói fizetés kiegészítését szabályozó eljárás alkalmazásával az iskolafenntartók a korpótlékok fedezése céljából is állami segélyben fognak részesülni, mely esetben, ha csupán korpótlék címén nyer a tanító államsegélyt, a jelen törvény 52. §-a, ha pedig korpótlék és fizetésekiegészítés címén vétetik államsegély igénybe, a 46. és 52. § rendelkezései nyerne alkalmazást.

54. §

Ha az egyházi főhatóság valamely hitfelekezeti iskolai tanítót, aki akár fizetésekiegészítés, akár korpótlék címén államsegélyt élvez, fegyelmi úton hivatalvesztésre ítél: határozatát a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez 15 nap alatt felterjeszteni köteles.

A miniszter a határozat vételétől számított egy hónapon belül a közigazgatási bizottság kiküldött tagja közreműködésével új eljárást s ennek alapján újabb határozat hozatalát rendelheti el.

Ha a miniszter az említett időn belül nem nyilatkozik, a határozat végrehajtható.

55. §

A jelen törvény alapján a községi és hitfelekezeti népiskolai tanítók részére akár fizetésekiegészítés, akár pedig korpótlék címén engedélyezett államsegély a királyi adóhivatalnál az illető tanító nevére utalványozandó, amely azt a tanítónak évnegyedes előleges részletekben a királyi tanfelügyelő által láttamozott nyugtáira szolgáltatja ki.

A királyi tanfelügyelő csak azon nyugtát láttamozhatja, amelyen az illetékes iskolaszék a tanítónak tényleges működését hitelesen igazolja.

56. §

Bá milyen jellegű elemi népiskolánál első ízben alkalmazott rendes tanító köteles magyar állampolgárságát a királyi tanfelügyelő előtt igazolni. Továbbá köteles illetékes iskolai hatósága előtt hivatalos esküt tenni, amely eskünek a következőket is kell tartalmaznia:

„Én N. N., az n. . . i elemi iskolához megválasztott (kinevezett) rendes tanító, esküszöm az élő Istenre, hogy Ő Felsége Apostoli királyom, a magyar haza és annak szentesített törvényei iránt tántoríthatatlan és rendületlen hűséggel viseltetem, a hazai legfelsőbb és felsőbb hatóságok rendeleteit és a hivatalommal járó kötelességeket mindenkor lelkiismeretesen, hiven és pontosan teljesítendem. Isten engem úgy segítjen!”

A tanító az országos tanítói nyugdíjintézetbe csak ezen eskü letételének igazolása után vehető fel. A tanfelügyelő a tanító fizetésének kiegészítésére engedélyezett államsegélyről szóló első nyugtát csak akkor láttamozhatja, amidőn a tanító az eskü letételét előtte okmánnyal igazolja.

57. §

Azon esetben, ha bármilyen jellegű népiskolánál alkalmazott tanítónő vagy bármilyen jellegű kisdédóvodánál alkalmazott kisdédóvónő más helyre férjhez megy, állásáról lemondottnak tekintendő.

IV. FEJEZET TANÍTÓKÉPZÉS ÉS KÉPESÍTÉS

58. §

A tanító- és tanítónőképző intézetekbe csak olyan, legalább 14 éves ifjak, illetőleg leányok vehetők fel, akik a felső népiskolát vagy a polgári iskola, felsőbb leányiskola, középiskola alsó négy évfolyamát sikeresen elvégezték, és ezt szabályszerű iskolai bizonyítvánnyal igazolják. A felveendő jelölt igazolni tartozik azt, hogy magyarul beszél, továbbá hatósági orvosi bizonyítvánnyal érzékeinek épességét és tanítói állásnak megfelelő egészségi állapotát. Az, aki tizennyolcadik életévét betöltötte, fel nem vehető.

59. §

A tanító- és tanítónőképző intézetekben a tanfolyam négy évre terjed. Egy-egy osztályba 30-nál több tanuló rendszerint nem vehető fel. Ez a létszám csakis a vallás- és közoktatási miniszter engedélyével és csak azon esetben emelhető, ha az illető osztályterem területe (egy-egy tanulóra 1.20 m² terület számítva) ezt megengedi.

A férfi és nő növendékek elkülönítve tanítandók.

Tanító- és tanítónőképző intézeteknek közös szervezetben és közös igazgatás alatt való egyesítése vagy másnemű tanintézettel való összekapcsolásuk, továbbá csonka vagy összevont évfolyamokkal való fenntartásuk nincs megengedve.

60. §

Minden tanító- és tanítónőképző intézetnek rendelkeznie kell:

- a) az évfolyamok számának megfelelő osztálytermekkel és az iskolai tanítás és igazgatás céljaira, valamint az intézeti könyv- és szertár befogadására alkalmas egyéb helyiségekkel;
- b) a gazdasági gyakorlatok végzésére szolgáló kerttel és a háztartás tanításához szükséges eszközökkel;
- c) felszerelt tornatérrel és tornacsarnokkal;
- d) a tanítói gyakorlat szemléltetésére és elsajátítására berendezett, a képzőintézettel szerves kapcsolatban és azzal közös igazgatás alatt álló, és az elemi népiskola mindkét (mindennapi és ismétlődő) tanfolyamát magában foglaló elemi népiskolai gyakorlóiskolával.

61. §

Az állami tanító- és tanítónőképző intézetek mellett velük szerves kapcsolatban köztartás és internátus állítandó, amelynek szervezetét, a tanári testület véleményének meghallgatásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg.

Szegény, szorgalmas és jó magaviseletű tanulók a köztartás vagy bentlakás díjainak fizetése alól részben vagy egészen fölmenthetők, esetleg ezek helyett pénzbeli segélyben részesíthetők.

A felvételt a képzőintézetbe és a vele kapcsolatos köztartásra és bentlakásra, valamint az állami kedvezmények odaítélését, a vallás- és közoktatásügyi minisztertől reá ruházott hatáskörben (ami bármikor visszavonható) a kir. tanfelügyelő elnöklésével a tanári testület teljesíti, s a felvételtől részletes jelentést tesz jóváhagyás végett a vallás- és közoktatásügyi miniszternek.

62. §

A tanuló felvétele után csak fegyelmi úton zárható ki a képzőintézetből.

A kizárás szólhat:

- a) csak arra a képzőintézetre, amelyre felvétellett;
- b) az összes hazai képzőintézetekre és
- c) az összes hazai tanintézetre.

Az utóbbi két esetben a fegyelmi határozat a felekezeti intézetek részéről is felterjesztendő a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, aki az általa megerősített határozatnak közzétételéről és fogantatásáról gondoskodik.

A fegyelmi szabályokat, valamint általában a fegyelmi és tanulmányi rendtartást a törvények keretén belül a vallás- és közoktatásügyi miniszter, illetve a képzőintézet felekezeti főhatósága rendeltileg állapítja meg. A felekezeti főhatóság ezen szabályzatot a vallás- és közoktatásügyi miniszternek bemutatni köteles.

63. §

A tanító- és tanítónőképző intézeteknek kötelezett tantárgyai:

1. Hit- és erkölcstan.
2. Neveléstan: a testi élet ismertetése, a lelki élet ismertetése, népiskolai oktatás- és módszertan, a nevelés története, a hazai népoktatás szervezete.
3. Tanítási gyakorlat.
4. Magyar nyelv és irodalom.
5. Magyarország története és egyetemes történet.
6. Magyar alkotmánytan.
7. Magyarország földrajza és egyetemes földrajz.
8. Mennyiségtan.
9. Természetráaj és kémia.
10. Fizika.
11. Gazdaságtan (háztartástan).
12. Ének és zene.
13. Rajz és szépírás.
14. Kézimunka.
15. Testgyakorlás, amely a tanítóképző intézetekben a céllövészetre is kiterjed és játék.
16. Oly intézetekben, amelyekben a tanítás nyelve a magyar, a fennebbi tárgyakhoz még a német, esetleg más hazai nyelv; oly intézetekben pedig, amelyekben a tanítás nyelve nem a magyar, a fent elősorolt tárgyakhoz még a tanítás nyelve járul.

A magyar tannyelvű tanítóképző intézetekben a szükséghez képest valamely hazai más nyelv is mint nem kötelezett tantárgy tanítható.

A kötelezett tantárgyak tanulása alól állandóan senki sem menthető fel. Múló egészségi okok miatt ideiglenes, de három hónapnál tovább nem tartó felmentést is csupán a 12—15. alatti tantárgyakból adhat a képzőintézet tanári testülete.

A növendékek heti tanóráinak száma 30, a rendkívüli tantárgyakkal együtt legfeljebb 32 lehet.

64. §

Az állami, községi, társulati és a magánügyének által felállított vagy fenntartott tanító- és tanítónőképző intézetekben az összes kötelezett tantárgyak magyar nyelven tanítandók.

A hitfelekezetek által fenntartott képzőintézetek tannyelvét az illető fenntartó főhatóság álla-

pítja meg; de ezekben is, ha a tanítás nyelve nem a magyar — a magyar nyelv és irodalom, Magyarország története, földrajza és alkotmánya, mint amelyek a tanítóképesítő szakvizsgálatnak tárgyai —, a rendes tantárgyak között a magyar tannyelvben legalább olyan heti óraszámmal tanítandók, mint az állami képzőintézetekben.

65. §

Az állami, községi, társulati és a magánügyének által felállított vagy fenntartott tanító- és tanítónőképző intézetek tantervét a vallás- és közoktatásügyi miniszter, a felekezeti tanító- és tanítónőképző intézetét az illetékes egyházi főhatóság állapítja meg. A felekezeti képzőintézetekben a jelen törvény 65. §-ában felsorolt rendes tantárgyak legalábbis olyan terjedelemben tanítandók, mint amint a miniszter az állami tanító- és tanítónőképző intézetekre nézve megállapított.

Az illető egyházi főhatóság az általa megállapított tantervet és az engedélyezésével használt tanácskönyveket, továbbá a magyar irodalom, a történet és földrajz körébe tartozó segédkönyveket és tanácskönyveket esetről esetre, illetőleg kívánatra bármikor bejelenti a vallás- és közoktatási miniszternek, aki a tan- és segédkönyveket, továbbá a tanácskönyveket megbíráltatja azon szempontból, nem foglalnak-e magukban állam-, alkotmány- vagy törvényellenes tanácsokat vagy tételeket. Ha ilyenek találhatók, a vallás- és közoktatásügyi miniszternek joga és tiszte azok használatát eltiltani, szükség esetén azok elkobása és az illetők megfenyítése végett a törvény rendes útján a további intézkedéseket megtenni.

66. §

Az állami tanító- és tanítónőképző intézetekben a növendékek hitkerkölsi oktatásáról az illető hitfelekezeti főhatóság által kijelölt és a vallás- és közoktatásügyi miniszter által elfogadott hitoktató az államtól tiszteletdíjban részesül. A hitoktató köteles a hitkerkölstant a képzőintézet helyiségében tanítani és az intézeti tanítás általános rendjéhez és az intézeti rendtartáshoz alkalmazkodni.

A hitfelekezeti tanító- és tanítónőképző intézetekben a hit- és erkölcsstan tanítása bizonyos órákra szorítandó, mely idő alatt a más hitfelekezethez tartozó növendékek saját hitfelekezetük gondoskodása folytán és felügyelete alatt fognak hit- és erkölcsstani oktatásban részesíttetni.

67. §

Minden tanító- és tanítónőképző intézet az igazgató közvetlen vezetése alatt áll, aki:

- a) a képzőintézetekre vonatkozó törvényeket és rendeleteket végrehajtja;
- b) a képzőintézetnek a hatóságok, a szülők és gyámok s általában a közönség irányában képviselője;
- c) a tanári testület elnöke;
- d) a képzőintézet irodai ügyeinek vezetője;
- e) a képzőintézet tanulmányi és fegyelmi rendjének ellenőrzője és érték elsősorban felelős;
- f) a tanári testület tagjai között felosztja a tantárgyakat és kijelöli a helyettesítőket;
- g) az internátus vezetője és felelős gondozója.

68. §

A tanító- és tanítónőképző intézetekben, a tanári személyzet a hitoktatókon kívül, de beleértve az igazgatót, legalább hét tanárból, továbbá a gyakorlóiskolai tanítóból áll. A hét tanár közül ötnek (az igazgatót is beleértve) rendes tanárnak kell lennie, s kettő lehet segédtanár.

Állami tanító- és tanítónőképző intézetekben az igazgató 10, a rendes és segédtanárok 18, a gyakorlóiskolai tanító az érvényben lévő népiskolai tanterv heti óraszámánál többre hetenként — kivéve a legfeljebb egy hónapig tartó helyettesítést — nem kötelezhetők. Ezen heti óraszámon felül szabályrendelettel megállapítandó külön díjazás jár. Az igazgatók és tanárok vármegyei, városi, községi és egyházi képviselők (bizottsági tagok) lehetnek, de fizetéssel járó hivatalt vagy rendes alkalmazást el nem vállalhatnak. Olyan mellékfoglalkozás elvállalására, amely őket tanári hivatásuk betöltésében nem akadályozza, esetről esetre a vallás- és közoktatásügyi miniszter ad engedélyt.

69. §

Az állami tanító- és tanítónőképző intézeteknek összes szellemi, rendtartási és anyagi ügyeit, valamint a növendékek fegyelmi ügyeit első fokon az igazgató az illető tanári testülettel együttesen intézi.

70. §

Bármelyik tanítóképző intézetben igazgatóul és tanároknak csak olyan magyar állampolgárok alkalmazhatók, akiknek:

- a) tanítóképző intézeti tanári képesítésük van: ezen képesítést a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelettel szabályozza;
- b) kiknek középiskolai tanári képesítésük és legalább egyévi tanítóképző intézeti segédtanári gyakorlatuk van;
- c) akik középiskolai érettségi bizonyítvány megszerzése után legalább négy éven át iskolai bizonyítványokkal igazolt főiskolai tanulmányokat végeztek, és az ennek megfelelő vizsgálatot sikerrel letették;
- d) végre tanítónőképző intézetekben olyanok, akiknek polgári iskolai tanári képesítésük és legalább kétévi nyilvános iskolai tanítói gyakorlatuk van.

Az állami tanító- és tanítónőképző intézetekben azonban csak az a) és b) alatt megjelölt képesítéssel bíró tanárok alkalmazhatók.

Az a)–d) pontban felsorolt képesítés hazai tanintézetek hatóságai által kiállított bizonyítványokkal igazolandó. A külföldön nyert ilyenemű okmányok csak nosztrifikálás után vehetők figyelembe.

71. §

Az állami tanító- és tanítónőképző intézetek igazgatói, tanárai és tanítói ellen fegyelmi eljárásnak van helye:

1. ha az illető megsérti vagy hanyagul teljesíti hivatalos kötelességét,
2. ha botrányt okozó, erkölcstelen magaviseletet tanúsít,
3. ha államellenes működést tanúsít.

Fegyelmi büntetések:

- a) dorgálás;
- b) pénzbüntetés, amely a fizetés 10%-áig terjedhet;
- c) hivatalvesztés.

A két elsővel kapcsolatosan vagy önálló fegyelmi büntetésként valamely más tanintézethez saját költségén való áthelyezés is elrendelhető.

A hivatalvesztés a fizetésnek, nyugdíjnak és mindazon előnyöknek elvesztését vonja maga után, melyeket az illető szolgálata alapján igénybe vehetett volna. Azonban a vallás- és közoktatásügyi mi-

niszter az illető családjának nyomasztó helyzetére való tekintettel a hivatalvesztésnek a nyugdíjra vonatkozó következményeit enyhítheti; de e kedvezmény legföllebb egyharmad részéig terjedhet azon járandóságnak, mely az illetőt szolgálata után a nyugdíjtörvény értelmében megilletné.

Hivatalos teendők teljesítésére önhibájukon kívül végleg képtelenné vált tanárok ellátása iránt a nyugdíjtörvény intézkedik. A hivatali képtelenség megállapítása a fegyelmi esetekre megszabott eljárás szabályai szerint történik.

72. §

Az állami tanító- és tanítónőképző intézetekben a fegyelmi vizsgálatot e célra kirendelt bizottság teljesíti, melynek elnöke a kir. tanfelügyelő vagy helyettese, tagjai felerészben a vallás- és közoktatásügyi minisztérium tisztviselőiből, másik felerészben képzőintézeti tanárokból neveztetnek ki. Ezen előleges vizsgálat alapján a vallás- és közoktatásügyi miniszter hozza meg a fegyelmi határozatot.

A fegyelmi vizsgálat elrendelésével egyidejűleg vagy annak folyama alatt is a miniszter az illetőt hivatalától felfüggesztheti. Büntett vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt jogerősen vád alá helyezés esetén a felfüggesztés mindig elrendelendő; más büntetendő cselekmény esetén a körülményekhez képest elrendelhető.

A fegyelmi eljárás részleteit a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeleti úton szabályozza, valamint a miniszter által alkotandó szabályrendelet állapítja meg azon kisebb fegyelmi jogkört is, mely az igazgatót a tanárok és a gyakorlóiskolai tanítók irányában a tanintézetek rendjének és fegyelmi állapotának fenntartása tekintetében megilleti.

73. §

Fegyelmi eljárás útján állásától elmozdított igazgató, tanár vagy gyakorlóiskolai tanító az elmozdítástól számítandó hat évig semmiféle tanintézetben nem alkalmazható.

Azon igazgató, tanár vagy gyakorlóiskolai tanító, ki fegyelmi eljárás útján másodizben állásától elmozdításra ítéltetett, többé semmiféle tanintézetben nem alkalmazható.

74. §

A felekezeti tanító- (tanítónő)-képző intézetek tanáira vonatkozó fegyelmi szabályokat és a fegyelmi eljárást azok egyházi főhatóságai állapítják meg, amely szabályzatot a vallás- és közoktatásügyi miniszternek bemutatni kötelesek.

75. §

Az elemi népiskolai tanítóképesítő vizsgálat bármilyen jellegű tanító- (tanítónő)-képző intézetben két külön szakaszban, mint egymást kiegészítő két külön vizsgálat tartandó.

A vizsgálat két szakasza áll:

a) a tanítóképesítő alapvizsgálatból, amely szoros viszonyban van a képzőintézetben végzett tanulmányokkal, és főleg az általános műveltség tárgyait öleli fel;

b) a tanítóképesítő szakvizsgálatból, amely a szoros értelemben vett tanítói szakműveltség, tanítói és nevelői készség kipuhatolására szolgál. Mindkét vizsgálat nyilvános.

76. §

A tanítóképesítő alapvizsgálatra bocsáttatnak azok a jelöltek, akik valamely képzőintézet négy évfolyamát sikeresen elvégezték.

Ezen alapvizsgálat a negyedik évfolyam végén az osztályvizsgálat mellőzésével tartandó, és annak rendjét a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg, azt bármilyen jellegű tanító- és tanítónőképző intézet követni tartozik.

A tanítóképesítő alapvizsgálat díjmentes.

77. §

Tanítóképesítő alapvizsgálat a nem hitfelekezeti jellegű tanító- és tanítónőképző intézetben az illetékes kir. tanfelügyelőnek vagy a vallás- és közoktatásügyi minisztertől kirendelt helyettesének elnöksége alatt az illető intézet tanítói kara által évenként tartatik.

A felekezeti tanító- és tanítónőképző intézetekben tartandó tanítóképesítő alapvizsgálatához a vallás- és közoktatásügyi miniszter kormányképviselőt rendel ki, mely okból köteles az illető iskolai főhatóság az alapvizsgálat idejét legalább egy hónappal előre a miniszternek bejelenteni.

A kormányképviselőt semmiféle rendelkezési jog nem illeti meg; ellenben tartozik felügyelni, hogy a jelen törvény intézkedései és a miniszter által megállapított vizsgálati utasítások megtartásának. Evégből:

- a) megvizsgálja a tanítóképesítő alapvizsgálaton készített írásbeli dolgozatokat;
- b) jelen van a szóbeli vizsgálaton, s joga van minden tárgyból mindegyik tanulóhoz kérdéseket intézni;
- c) meggyőződést szerez arról, vajon a tanítójelöltek a magyar nyelvet szóban és írásban oktató-képességgel bírnak-e;
- d) részt vesz a vizsgáló testületnek mind az írásbeli, mind a szóbeli vizsgálat eredményét megállapító tanácskozásában;
- e) eljárásáról és tapasztalatairól kimerítő jelentést tesz a miniszternek.

Ha a kormány képviselője a vizsgálat folyama alatt arra a meggyőződésre jutna, hogy a törvény és a vizsgálati utasítás meg nem tartatott, erre vonatkozó észrevételét jegyzőkönyvbe véteti, és a miniszternek külön jelentést tesz. Ez esetben a vizsgálat alatt állott jelöltek bizonyítványa az ügy végleges eldöntéséig visszatartandó.

A miniszter az illetékes iskolai főhatóságot az ügy megvizsgálására felhívja. A főhatóság a vizsgálatot azonnal teljesíti, és ha ennek folyamán kiderül, hogy törvénytelenység vagy szabályellenesség csakugyan történt, az alapvizsgálati bizonyítványok kiadását megtiltani és ennek megtörténte felől a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez jelentést tenni köteles; ha azonban a vizsgálat során törvénytelenység vagy szabályellenesség nem volt megállapítható, eljárásáról a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a vizsgálati iratok bemutatása mellett jelentést tesz, és a miniszter beleegyezésével az alapvizsgálati bizonyítványt kiadhatja.

78. §

E törvény 58. §-ában kívánt felvételi feltételeknek megfelelő tanító- és tanítónőképző intézeti magántanulóknak különös méltányolást érdemlő esetekben az osztályvizsgálatokra szóló engedélyt az illető tanítóképző intézet hatósága (állami tanító- és tanítónőképző intézeteknél a kir. tanfelügyelő hozzájárulásával a tanári testület), a tanítóképesítő alap- és szakvizsgálatra, felekezeti intézeteknél az illető felekezeti főhatóság hozzájárulásával, a vallás- és közoktatásügyi miniszter adja meg.

79. §

A tanítóképesítő alapvizsgálatról nyert és a kormányképviselő által is aláírt bizonyítvány, amely az állam hivatalos nyelvén adandó ki, de kívánatra fordításban, az illető képzőintézet tannyelvén is melléklendő — az illető tanítójelöltet elemi népiskolai tanítói állás ideiglenes betöltésére jogosítja. Azonban az alapvizsgálatot tett tanítójelölt legfeljebb csak két évig működhetik mint ideiglenes tanító. Az iskolafenntartók ilyen tanítójelöltet még ideiglenesen sem alkalmazhatnak kétszer egymás után.

80. §

Bármilyen jellegű elemi népiskolai rendes tanítói (tanítónői) állásra ezentúl csak olyan egyén alkalmazható, illetve választható, aki a tanítóképesítő szakvizsgálatot állami vizsgáló bizottság előtt sikerrel letette, és annak alapján tanítói oklevelet nyert, és aki magyar állampolgárságát igazolja. Csak az így alkalmazott tanítók léphetnek be az orsz. tanítói nyugdíjintézet rendes tagjai sorába.

Az állami tanítóképesítő szakvizsgálat célja a szoros értelemben vett tanítói szakműveltséget, tanítói és nevelői készséget kipuhatolni. Ezen vizsgálat nyelve magyar, és tárgyai közé a nevelés- és tanítástanon, továbbá a tanítási gyakorlaton kívül beveendőek: a magyar nyelv és irodalom, hazai történet és földrajz, alkotmánytan. Az a jelölt, aki nem magyar tannyelvű képzőintézetben végezte a tanfolyamot, a nevelés- és tanítástanból, a tanítási gyakorlatokból, ide nem értve a magyar nyelv tanítási gyakorlatát, az illető intézet tannyelvén is leteheti a képesítő szakvizsgálatot.

A tanítói oklevélbe, amely az állam hivatalos nyelvén adandó ki, a tanítóképesítő alapvizsgálaton a hit- és erkölcsstanból nyert érdemjegy bejegyzendő.

A tanítóképesítő szakvizsgálat díjmentes.

81. §

A vallás- és közoktatásügyi miniszter minden, a jelen törvény rendelkezéseinek megfelelően szervezett tanító- vagy tanítónőképző intézet mellé állami tanítóképesítő szakvizsgáló bizottságot alakít, és e bizottságok szervezetét rendeleti úton állapítja meg.

Az állami tanító- és tanítónőképző intézeteknél az állami tanítóképesítő szakvizsgáló bizottság elnöke rendszerint az illető tankerület kir. tanfelügyelője vagy annak a vallás- és közoktatásügyi miniszter által kirendelt helyettese; tagjait tanító- és tanítónőképző intézetek igazgatóiból, tanáraiból, tanfelügyelőkből, kiváló népiskolai tanítókból és más szakegyénekből ugyancsak a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki.

Felekezeti tanító- és tanítónőképző intézeteknél e bizottság áll: egy a vallás- és közoktatásügyi miniszter által az illető felekezeti főhatóság meghallgatásával kinevezett elnökből és helyettes elnökből s a miniszter által ugyanily módon kinevezett tagokból (szakbiztosokból); továbbá az illető felekezeti főhatóság által a miniszternek bejelentett s ez által megerősített tagokból.

A felekezeti főhatóság által bejelentett tag megerősítését a miniszter csak abban az esetben tagadhatja meg, ha ellene oly alapos kifogások merültek fel, melyek működését állami szempontból aggályossá teszik, vagy ha a bejelentett tag nem bír legalábbis az ezen törvény 70. §-ában megszabott képesítéssel. A miniszter által felekezeti képzőintézethez kinevezett tagoknak lehetőség szerint az illető felekezethez tartozóknak kell lenniük.

A megerősített és kinevezett tagokból az elnök — esetleg helyettes elnök — esetről esetre úgy alakítja meg a vizsgáló bizottságot, hogy abban a miniszter által kinevezett tagok a felekezeti hatóság részéről kirendelt tagokkal egyenlő számban legyenek.

A vizsgálati jegyzőkönyvet és a képesítő oklevelet a bizottság összes tagjai aláírják. Ha az elnök a vizsgálati eljárás körül a törvény követelményeinek mellőzését vagy szabálytalanságot tapasztal;

vagy ha a jelölt a magyar nyelvet oktatóképeséssel nem bírja, köteles az oklevél kiszolgáltatását aláírásának megtagadása által felfüggeszteni s a minisztertől az illető jelöltnek új vizsgáló bizottság elé való utasítását kérni.

82. §

Tanítóképesítő szakvizsgálatra jelentkezhetnek mindazon jelöltek, akik a tanítóképesítő alapvizsgálatot valamely hazai tanítóképző intézetben sikerrel letették, és ezután mint tanítójelöltek valamely nyilvános iskolánál egy, legfeljebb két évig gyakorlatilag működtek, és ezt az illetékes iskolai hatóság hivatalos bizonyítványával igazolják; továbbá azok, akik a tanítóképesítési alapvizsgálat letévése után ugyanennyi ideig mint magántanítók vagy házi nevelők működtek, és növendékeikkel a jelen törvény 4. §-a alapján nyilvános elemi népiskolákban vizsgálatot tettek, és mindezt hiteles bizonyítvánnyal igazolják; végre azok, akik erre a jelen törvény 80. §-a értelmében a vallás- és közoktatásügyi minisztertől engedélyt nyertek.

Két éven túl különös méltánylást érdemlő esetekben a tanítóképesítő szakvizsgálat letévéseire a vallás- és közoktatásügyi miniszter adhat engedélyt.

Az a jelölt, aki tanítóképesítő szakvizsgálaton két ízben megbukott, arra többé nem bocsátható.

83. §

A 75–77. és 79–82. §-aiban foglalt rendelkezések a jelen törvény hatálybaléptét követő négy iskolai év elteltével lépnek életbe; azonban addig is tanítói oklevelet senki sem nyerhet, és tanítóul, még ideiglenes minőségben is senki sem alkalmazható, aki a magyar nyelvet beszédben és írásban annyira el nem sajátította, hogy azt a népiskolában kellő sikerrel taníthassa, és aki magyar állampolgárságát nem igazolja.

Ugyancsak a jelen törvény 75–77. és 79–82. §-aiban foglalt rendelkezések életbeléptéig mindazon tanító- és tanítónőkészítő intézeteknél, melyekben a tannyelv nem a magyar, úgy az évi, mint a képesítő vizsgálatok, a kir. tanfelügyelőnek vagy a közoktatásügyi miniszter által kinevezett helyettesének jelenlétében és részvételével tartatnak meg, és a képesítő oklevelek általa is aláírva, csak azon esetben adhatók ki, ha a vizsgálattevő a magyar nyelvet oktatóképeséssel bírja.

A kir. tanfelügyelőnek ellenzése ellen azonban a jelölt a vizsgálat napjától számítva legfeljebb 30 nap alatt a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez felfolyamodhatik, aki az esetben a jelöltet egy általa kinevezendő háromtagú bizottság által újra megvizsgáltatja, s ha ez a folyamodót a magyar nyelvben a fennebbi mértékben képesnek találja, az oklevél neki azonnal kiadandó.

A bizottság határozata az oklevélre rávezetendő.

84. §

A vallás- és közoktatásügyi miniszter feljogosítottatik, hogy valamely hitfelekezet, község vagy társulat által fenntartott olyan tanító- (tanítónő-)képző intézetet, amelynek fennállása a népoktatás érdekében szükséges és hézagot pótló, a fenntartó hatóság kérelmére állami segélyben részesíthessen, illetőleg gondjai alá vehessen a következő lényegesebb feltételek mellett és módon:

a) az ilyen államsegéllyel fennálló tanítóképezdeben az állami tanító-, illetőleg tanítónőkészítő intézet tanterve alkalmazandó;

b) a képzőintézetnek ez idő szerint meglévő minden alapítványa és tőkepenze, épületei és mindennemű ingó és ingatlan birtoka továbbra is az intézet tulajdona marad, és annak jövedelmei azontúl is ugyanazon intézet céljaira fordítandók;

c) államsegéllyel bármilyen arányban javadalmazott tanári állásra csak olyan tanár alkalmazandó, akinek a jelen törvény 70. §-ának a) és b) pontjaiban megjelölt képesítése van;

d) azon tanárokat, kik a fentebbi b) pont alatt említett jövedelmi forrásokból vagy az illető intézet hatósága által netán kijelölt egyéb jövedelmekből díjaztatnak, továbbra is az intézet hatósága választja; a tanárok fizetését is ugyanazon hatóság határozza meg, csupán a fizetés minimumát kell megállapítani a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel a segélyezés iránt kötött szerződésben.

Az állam által (vagyis az állami segélyből) fizetett tanárokat a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki;

e) ha az állam a képzőintézet törvény szabta évi szükségeinek fedezésére megkívántató évi összegnek felénél kevesebbel vagy legföllebb felével járul a segélyezett tanintézet fenntartásához, azon esetben a tanintézet felett való összes igazgatási és rendelkezési jog (a fennebbi a), b), c) és d) pontok meghatározása mellett) továbbra is az intézet hatóságát illeti, s a vallás- és közoktatásügyi miniszter csupán a felügyeleti jogot gyakorolja a segélyezett intézet irásában;

ha pedig az állam évenként a szükséges összeg felénél többel járul az intézet fenntartásához, ez esetben az egész tanintézet a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelkezése alá tartozik, de az illető intézet saját hatósága számára a fennebbi b) pont alatt írt vagyon tulajdonjoga és a vagyon jövedelmének rendelkezése céljára való fordítása, valamint a d) pont alatt említett tanárválasztási jog biztosíttatik.

Minden ilyen gyámolítás alkalmával a vallás- és közoktatási miniszter és a segélyezett fél között e célra külön szerződés kötendő, melyben a segélyezés módozatai, közelebbi feltételei, a mindkét félre biztosított jogok és vállalt kötelezettségek részletesen megállapítandók.

85. §

Az összes tanító- és tanítónőképző intézetek felett az állami fő felügyeletet a vallás- és közoktatásügyi miniszter a királyi tanfelügyelők útján gyakorolja.

A királyi tanfelügyelő ezen intézeteket meglátogatja, és ha hiányokat tapasztal, erről a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez jelentést tesz, aki ezeknek megszüntetésére az intézet fenntartóját felszólítja. Ha a tapasztalt hiányok oly nagymérvűek, hogy azok az intézet sikeres működését kockáztatják, és az intézet fenntartója a hiányokat két tanéven át ismételt felszólításra sem pótolná, a miniszter elrendelheti az intézet bezárását.

Azon esetben pedig, ha a kormány a tanító- vagy tanítónőképző intézetben erkölcsi bajoknak vagy államellenes iránynak jönne tudomására, és ezek ellenében az intézet illetékes felekezeti főhatósága útján gyökeres orvoslás nem szerzhető, a vallás- és közoktatásügyi miniszter saját rendes vagy e célból különösen kiküldendő közegei által vizsgálatot teljesítet; és ha ezen vizsgálat alapján oly tények állapítottak meg, amelyek az állami és községi képzőintézetek igazgatójára és tanáira nézve hivatalvesztést vonnának maguk után, a vallás- és közoktatásügyi miniszternek joga és kötelessége azon intézettől a veszélyes egyének eltávolítását követelni. Ha a vizsgálat nyomán kiderül, hogy vétség vagy büntett esete forog fenn, az ügy a szabályszerű bűnvádi eljárás megindítása végett a kir. ügyészséghez átteendő. Ha valamely tanító-, tanítónőképző intézetben előforduló ilyen bajt az intézet fenntartója azonnal nem orvosolja, a vallás- és közoktatásügyi miniszter az intézet ideiglenes vagy végleges bezárását haladék nélkül elrendelheti.

Az egy időre bezáratni rendelt intézet vagyona az illető felekezeti főhatóság kezelése alatt marad, és a jövedelmek is tőkésíttetnek mindaddig, míg a tapasztalt bajok gyökeres elhárítása után az intézet újra megnyitását a vallás- és közoktatási miniszter megengedi.

A véglegesen bezáratni rendelt intézet vagyonáról és alapítványairól, amennyiben az alapítók vagy jogutódaik azokról az intézet megszűnése esetére nem intézkedtek, ugyanazon felekezeti közoktatási céljaira az illető felekezeti főhatóság rendelkezik (1790/91. XXVI. tc. 10. §), fenntartván Ő Felségének legfőbb felügyeleti joga.

86. §

E törvény alapján a 83. §-ban megállapított idő eltelte után nyert állami tanítóképesítő oklevél a köztisztviselők minősítéséről szóló 1883. I. tc. tekintetéből a középiskolai érettségi bizonyítvánnyal egyenlő értékű.

V. FEJEZET ÁLLAMI TANFELÜGYELET

87. §

Ezen törvény hatálybalépte után egy év múlva csak az nevezhető ki népiskolai kir. tanfelügyelővé, aki az 1876. XXVIII. tc. 3. §-ában megkívánt elméleti és gyakorlati képesítettség birtokában a tanfelügyelői szakvizsgálatot sikerrel letette.

Ezen szakvizsgálat szervezetét a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeleti úton állapítja meg.

88. §

A népiskolai hatóságokról szóló 1876. XXVIII. tc. 3. §-ából kifolyólag a vallás- és közoktatásügyi miniszter feljogosíttatik, hogy mindazon területekben, ahol a népoktatás érdekében szükségesnek tartja, a kir. tanfelügyelők mellé a szükséghez képest megfelelő számú iskolafelügyelőket alkalmazhat, mégpedig a tankerületben levő népoktatási, esetleg középiskolai igazgatók, tanárok és tanítók vagy más szakértők közül, amennyiben ezek rendes hivataluk mellett az iskolafelügyelői tisztelet is elvégezhetik.

A megbízatást a vallás- és közoktatásügyi miniszter bármikor megvonhatja.

Az iskolafelügyelők az iskolák végleges vizsgálata alkalmából szabályszerű napidíjat és úti költséget nyernek.

89. §

A kir. tanfelügyelők mellé rendelt iskolafelügyelők a számukra kijelölt községek összes népoktatási tanintézeteiben szintén az állami felügyeletet gyakorolják, és ezen megbízatásukban a kir. tanfelügyelők számára a népoktatási törvények végrehajtása tárgyában kiadott utasítások szerint járnak el.

Iskolalátogatásaikat a kir. tanfelügyelőktől nyert utasítás szerint teljesítik, és jelentéseiket a kir. tanfelügyelőhöz intézik.

90. §

A kir. tanfelügyelőnek joga van az állami és községi tanítók, tanítónők és kisededővónők ellen kisebb fokú hanyagság vagy kisebb fokú hivatalbeli engedetlenség esetében, az illetők meghallgatása után tíz koronáig terjedhető és az orsz. tanítói nyugdíjalap javára beszolgáltatandó rendbírságot alkalmazni. Valamely tanító ellen a rendbírság alkalmazásának legfeljebb 3-szor lehet helye. Az újból ismételt hanyagság vagy engedetlenség fegyelmi vétségnek minősítendő.

A tanító, tanítónő, kisededővónő a rendbírság kirovása ellen birtokon kívül feljebbvitellel élhet a közigazgatási bizottsághoz (Budapesten a városi tanácshoz), amely végérvényesen határoz.

VI. FEJEZET
VEGYES INTÉZKEDÉSEK

91. §

Aki anélkül, hogy arra törvényes joga volna, valamely nyilvános iskola tanhelyiségébe a tanítás ideje alatt a tanító vagy a tanhelyiséggel rendelkező beleegyezése nélkül bemegy, és a tanítást azáltal, hogy onnét az illető tanító felhívására azonnal el nem távozik, vagy szándékosan bármely más módon megzavarja; nemkülönben az is, aki az iskola bármely helyiségében a tanulók előtt erkölcselen vagy oly kifejezést használ, illetve oly magaviseletet tanúsít, mely a tanulók erkölcsi érzületét vagy az iskola tekintélyét sérti vagy kisebbiti, amennyiben súlyosabb beszámítás alá eső büntetendő cselekmény nem forog fenn — kihágást követ el és 50 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A tanító erre vonatkozó panaszát az iskolai helyi hatóság (iskolaszék, gondnokság) útján terjesztheti elő.

92. §

Mindaz, ami a jelen törvényben az igazgatókra, tanárookra, tanítókra, tanítványokra nézve rendeltetik, úgy a férfiakra, mint a nőkre egyaránt vonatkozik.

93. §

A népiskolai közoktatás tárgyában kelt 1868. XXXVIII. tc. I. fejezete (1–7. §), továbbá a 11. § 3. pontja, a 34., 48., 49., 50. §, az 52. § 2. pontja, az 53., 54., 55., 58. és 84–102., a 104., a 107–115., 133., 142., 143., 144. §, a magyar nyelv tanításáról szóló 1879. XVIII. tc. egész terjedelmében; a népiskolai hatóságokról szóló 1876. XXVIII. tc. 5. § 3. pontjának a jelen törvénnyel ellenkező rendelkezései, továbbá ugyanazon szakasz 8. pontja; a 13. § 1. pontjának a megtekintésre vonatkozó hetedik bekezdése; a községi és felekezeti tanítók fizetésének rendezéséről szóló 1893. XXVI. tc. egész terjedelmében hatályon kívül helyeztetnek.

Az 1875. XXXII. tc. 12. §-ának első bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép: Az a tanító, aki büntetendő cselekményért hivatalvesztésre ítéltetett, vagy aki fegyelmi úton állásától elmozdított, ha pedig már nyugdíjazva van, akitől fegyelmi úton a nyugdíj elvonatott, nyugdíjhoz vagy végellátáshoz való jogát elveszti.

94. §

E törvény végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi, valamint a pénzügyminiszter bízhatnak meg.

Budapest, 1904. évi október hó 18-án.

Benyújtja:
Berzeviczy Albert s.k.
vallás- és közoktatásügyi miniszter

I n d o k o l á s

„a népiskolai közoktatásról szóló 1868. XXXVIII. és a népiskolai hatóságokról szóló 1876. XXVIII. tc. módosítása tárgyában” — benyújtott törvényjavaslathoz.

A népiskolai közoktatásról szóló 1868. XXXVIII. tc. életbeléptetése óta lefolyt 36 év alatt nép-oktatásunk úgy külső, mint belső viszonyaiban nagy fejlődést mutat. Iskoláink száma 15 282-ről 17 299-re, a tanítók száma 17 792-ről 19 854-re, az iskolába járók aránya 50,4%-ról 82,21%-ra, az iskolafenntartásra fordított 7 520 246 korona 43 680 534 koronára emelkedett.

Ha azonban népoktatásunknak a népművelődésre általában és különösen annak nemzeti irányára gyakorolt hatását vizsgáljuk, és azt találjuk, hogy az 1900. évi népszámlálás adatai szerint a magyar anyaországban a hat éven felül való népességnek még mindig 38,6%-a nem tud írni, olvasni, amely átlagos arányszám különösen a Tisza bal parti részeken és a Királyhágón túl még sokkal kedvezőtlenebb; és ha azt találjuk, hogy ámbár a magyar nyelv kötelező tanításáról szóló 1879. XVIII. tc. életbelépte óta immár 24 év telt el, mégis az 1900. évi népszámlálás azt a képtelen helyzetet állapította meg, hogy a magyar anyaország népességének jó 40 %-a nem beszél az állam nyelvét, és megállapította azon, még fonákabb dolgot, hogy a nem magyar anyanyelvű lakosságnak 83,2%-a nem ért, nem beszél magyarul; ezen tapasztalatok égetően szükségessé teszik, hogy népoktatásunknak intenzív fejlesztése felől az eddiginél sokkal hatékonyabban gondoskodjunk.

Nem lehet elzárkóznunk azon feladatok megoldása elől sem, hogy népoktatásunkat a gyakorlati életre minél kihatóbbá tegyük. Népelegünk túlnyomó része földműveléssel foglalkozik; erre való tekintetből népoktatásunkat úgy kell berendezni, hogy az általános és nemzeti irányú népművelés mellett azon legszükségesebb ismereteket is nyújtsa, amelyeknek népünk életfoglalkozásában hasznát veszi.

A tanítóképzés és -képesítés szabályozása úgy a néptanítói műveltség színvonalának, mint az állam befolyásának emelése szempontjából egyik elsőrangú feladat.

A községi és felekezeti tanítók fizetésének rendezése éppen a népoktatás jól felfogott érdekében halaszthatatlan, annival inkább, mivel az 1904. I. tc.-kel az állami tanítók javadalmazása ideiglenesen szabályoztatott.

Az állami népoktatási felügyeletnek is vannak olyan hiányai, amelyeknek pótlását a népoktatáshoz fűzött fontos állami érdekek szükségessé teszik.

Szóval a népoktatási törvényeknek, jelesen a népiskolai közoktatásról szóló 1868. XXXVIII., a népiskolai hatóságokról szóló 1876. XXVIII., a magyar nyelv tanításáról szóló 1879. XVIII., továbbá a községi és felekezeti tanítók és tanítónők fizetésének rendezéséről szóló 1893. XXVI. tc. revíziójának szükségessége és halaszthatatlan volta teljesen indokolt.

Ami különösen az 1868. évi XXXVIII. tc. revízióját illeti, itt különösen két fő szempontra kell figyelemmel lennünk.

Teljesen helyes és viszonyaink között érintetlenül fenntartandó a törvény 10. §-ában biztosított azon rendelkezés, amely szerint népoktatási nyilvános tanintézeteket a törvény által meghatározott módon állíthatnak és fenntarthatnak a hazában létező hitfelekezetek, társulatok és egyesek, községek és az állam. A törvény ezen bölcs rendelkezése nemcsak a történetileg kialakult jogokat tartja tiszteletben, de egyszersmind biztosítja a népoktatás terén is szükséges nemes versenyt.

Éppen ezért a népoktatási törvénynek mindazon rendelkezését, amely az iskolafenntartói jogviszonyt, továbbá az iskolák anyagi és egyéb külső viszonyait szabályozza, ezen javaslat érintetlenül hagyja.

Érintetlenül hagyja továbbá e javaslat a népoktatási törvénynek a felsőbb nép- és polgári iskolákra vonatkozó szakaszait is azon okból, mivel népoktatásunk ezen tagozatait később egy egészen külön törvénnyel kell szabályozni.

A most előterjesztett törvényjavaslatban tehát a népiskolai közoktatásról szóló 1868. XXXVIII. tc.-nek a tankötelezettségre vonatkozó fejezete; továbbá az elemi népoktatásnak mindennapi és ismétlődő tanfolyamára, végre a tanítóképzés és -képesítésre vonatkozó rendelkezése és a népiskolai hatóságokról szóló 1876. évi XXVIII. tc. körébe tartozó állami felügyelet kibővítése nyerne újabb és viszonyaink által nemcsak indokolt, de égetően szükségesnek mutatkozó újabb szabályozást; a magyar nyelv tanításáról szóló 1879. XVIII. és a községi és felekezeti tanítók fizetésének rendezéséről szóló 1893. XXVI. tc. pedig minden részletében annyi változást szenved, hogy a törvénykezelés egyszerűsítése szempontjából jobbnak véltem a törvények megmaradó rendelkezéseit ide átvezetni s a 95. §-ban mindkét törvényt hatályon kívül helyezni.

Ezen javaslat a fő súlyt arra veti, hogy mindazt, amit a népoktatási törvény már 36 év előtt és a magyar nyelvtanítási törvény 25 év előtt kívánt és rendelt, de amit különböző okokból mindeddig megvalósítanunk nem lehetett, most egy kellő szankcióval ellátott törvény alapján teljes sikerrel végrehajthassuk.

Súlyt fektet továbbá a javaslat arra, hogy népoktatásunk egész szervezete a honvédelem szempontjából is eredményes módon felhasználtassék.

Evégből a törvényjavaslat I. fejezete a tankötelezettségnek érvényre emelését hathatós módon biztosítja; a II. fejezet az elemi népoktatás mindennapi és ismétlődő tanfolyamát, ebben a magyar nyelv sikeres tanítását és a gyakorlati életre szükséges népoktatást, valamint a védképesség emelésére szükséges rendelkezéseket szabályozza, szerves kapcsolatba hozván az elemi népiskola mindennapi tanfolyamát az ismétlődő tanfolyammal, úgy, hogy az elemi népoktatás kilenc évre terjedő tankötelezettséggel biztosítsa az eléje tűzött nemzeti, honvédelmi, népművelődési és szociális feladatoknak minél sikeresebb megoldását.

A III. fejezet szabályozza a községi és felekezeti tanítók javadalmazását viszonyainkhoz mérten jelentékenynek mondható fizetésemeléssel, mert amidőn a népoktatással szemben minden tekintetben fokozott igényekkel állunk elő, nem lehet elzárkózunk az elől sem, hogy a néptanítók anyagi helyzetének javítása felől szintén gondoskodjunk. Viszont, amidőn az állam a községeket és hitfelekezeteket népoktatási intézeteik fenntartásában a jelen törvényjavaslattal szabályozott módon az eddiginél jóval nagyobb mérvben támogatja, méltán elvárhatja az iskolafenntartó községektől és hitfelekezetektől, hogy a jelen törvényjavaslatban kitűzött fokozottabb népoktatási célok elérésében ők is buzgón közreműködjenek. Ugyancsak a III. fejezetben a tanítók fegyelmi ügyeinek ellátása az állam érdekeinek teljes megóvásával nyer szabályozást.

A törvényjavaslat IV. fejezete a tanítóképzést és -képesítést a hitfelekezetek érdekeinek és jogainak kímélésével oly célzattal szabályozza, hogy a tanítói szakműveltség színvonala emeltessék, a népoktatás nemzeti feladatainak megoldása biztosítottassék, hogy a tanítói kar a honvédelem fejlesztésének nagy munkájában az eddiginél intenzívebb módon közreműködhessek, s végül, hogy a tanítói pályára hivatással és tehetséggel nem bíró elem attól visszatartassék, s hogy különösen a tanítónői pályán észlelhető aggasztó túlszaporodás kellő mederbe tereltesse.

Az V. fejezet az állami felügyelet színvonalának emelése, az állami felügyeletnek kellő módon való kiterjesztése és az iskolalátogatásoknak minél intenzívebbé tétele felől gondoskodik.

Végre a VI. fejezet egyes intézkedéseket tartalmaz.

Érintetlenül hagyja a jelen javaslat az 1868. XXXVIII. tc. 80. §-ának azon rendelkezését, amely szerint a közoktatásügyi miniszternek jogában és tisztében áll bárhol, ha szükségesnek látja, állami népiskolákat állítani. Ennél tovább mennünk, vagyis a hazafias községeket és hitfelekezeteket iskolalátvételi, történelmileg kifejlődött joguktól megfosztanunk vagy korlátoznunk nemcsak hogy nem szükséges, de nem is volna indokolt; nem szólva arról, hogy a népoktatás teljes államosítása pénzügyi tekintetből elviselhetetlen teherrel járna.

A közoktatási kormányzatban évtizedek óta követett és teljesen helyesnek bizonyult azon irányzat, hogy ti. az állam csak oly helyeken lép fel mint iskolafenntartó, ahol a hitfelekezetek önerejükkel képtelenek a népoktatás sikeres ellátására és oly helyeken, ahol a helyi iskolafenntartók a népoktatás nemzeti érdekeit kellőképpen nem biztosítják, véleményem szerint a jövőben is fenntartandó. Minden

más helyen módot kell nyújtani a községeknek és hitfelekezeteknek, hogy a népoktatást a család és társadalom érdeklődésének fölkeltésével virágzóvá tegyék. Ez a helyesnek bizonyult irányzat a jelen törvényjavaslatnak is alapeszméje.

De különben is nem találunk egész Európában arra példát, hogy a népoktatás mintegy monopóliumszerűen kizárólag állami kezelésben volna.

Az állam ma már jelentékeny mérvben szerepel mint iskolafenntartó. Az 1904. év őszén megnyitott új állami iskolák számba vételével 4750 állami elemi tanító és tanítónő nyer alkalmazást, és az állami elemi népoktatás céljaira az 1904. évi állami költségvetésben kerek nyolcmillió korona van előirányozva. E szerint az állami népoktatás egy-egy tanítói állással átlagosan évi 1 700 koronába kerül (tanítói fizetés, lakpénz, hitoktatás, dologi szükségletek). Ha feltételezzük azt a jogilag alig megvalósítható esetet, hogy az összes létező népiskolák államiakká válnának, csak a most alkalmazott, kerek számban 28 000 néptanítót számítva, és eltekintve a még szükséges iskolaépületektől és a félmillió iskola nélküli tanköteles számára szükséges új iskoláktól, csupán az évi fenntartásra kerek 48 millió korona volna szükséges! Ezen évi fenntartási összegnek fedezésénél nem lehetne számítani azon 23 millió koronát kitevő összegre, amelyet az egyházak saját jövedelmi forrásaikból iskolai célokra fordítanak.

I. FEJEZET TANKÖTELEZETTSÉG

1. §

Valamint az 1868. XXXVIII. tc.-nek, úgy a jelen törvényjavaslatnak is egyik sarkalatos rendelkezése az általános tankötelezettség kimondása. Minthogy pedig a népoktatás sikere elsősorban a tankötelezettségnek minél teljesebb mérvben való érvényre emelésétől függ, és mert éppen e tekintetben még sok a kívánnivaló, szükségessé vált népoktatási törvényünknek a tankötelezettségre vonatkozó egész első fejezetét ezen törvényjavaslatba főleg azon célból átvenni, hogy a tanulás kötelezettségét és szabadságát, főleg az iskolamulasztások megtorlását az eddiginél hatályosabban lehessen érvényre emelni. A javaslat 1. §-a csak annyiban tér el az 1868-iki törvény 1. §-ától, hogy a javaslatban ki van mondva, hogy a gyermek hat éven át az elemi népiskola mindennapi és három éven át annak ismétlődő tanfolyamába köteles rendszeresen járni.

2. §

A nyilvános mindennapi és ismétlődő iskolába való járás kötelezettsége alól való felmentés eseteit jelöli meg; felmentés adható olyan esetekben is, amidőn az iskolakényszer a gyermek egészségét vagy biztonságát veszélyeztetné.

3. §

Az 1. §-ban kimondott tankötelezettségnek az a célja, hogy az elemi népiskola mindennapi tanfolyamában hat év alatt minden tanköteles elsajátítsa az elemi népoktatás feladatául kitűzött legszükségesebb tudnivalókat. A javaslat 3. §-a azon tanköteles gyermekekre nézve, akik a hatévi mindennapi iskolázás ideje alatt sem sajátítják el a fennebb kitűzött alapismereteket, még egyévi mindennapi iskolába való járást tesz kötelezővé.

Erkölcsei kötelesség ez egyfelől a szülőkre, hogy rendszeresen iskoláztassák gyermekeiket, másfelől a tanítókra, hogy kellő eredménnyel oktassák növendékeiket. A továbbiskolázás szükségességének meg-

állapítására legilletékesebb az iskolai helyi hatóság (iskolaszék, gondnokság), amely ennek szükségét az iskolai igazgató (tanító) javaslatára állapítja meg, de bizonyos esetben a közigazgatási bizottság is elrendelheti.

Ehhez hasonló rendelkezést találunk a legtöbb külföldi állam népoktatási törvényében.

Így az osztrák birodalmi népoktatási törvény is az iskolából elbocsátást attól teszi függővé, hogy a tanuló a népiskola fő tárgyaiban, vallásban, olvasásban, írásban és számolásban megszerezte-e a szükséges ismereteket. Erről az egyetemes iskolarend intézkedése szerint az iskola vezetője tanúskodik, megfelelő elbocsátó bizonyítvány (Entlassungszeugnis) kiállításával. E bizonyítvány megtagadása ellenében a szülő a kerületi iskolahatósághoz folyamodhatik, vizsgálatot kérve. Akik ily bizonyítványt nem kaphatnak, a tanköteles koron túl is tartoznak iskolába járni.

Poroszországban a mindennapos iskolázás végét törvényszerűen nem a gyermek kora határozza meg, hanem az a körülmény, hogy megszerezte-e a szükséges ismereteket; ebben pedig a helyi és kerületi iskolafelügyelő ítélete dönt. Csupán Ost- és West-Preussen tartományokban szűnik meg a gyermek tankötelezettsége 14. éve betöltével; de itt is meghosszabbítható az a helyi felügyelő rendelkezésére. A népiskola bevezetéséről minden gyermek megfelelő bizonyítványt (Entlassungs- v. Abgangszeugnis) kap.

Szászországban a mindennapos iskolából csak a tancél elérése után, főképpen a vallás, német nyelv, olvasás, írás és számolásnak legalább elégséges ismerete alapján történhetik az elbocsátás; különben a gyermek még egyévi iskolai látogatásra köteles.

Bajorországban hétévi folytonos iskolalátogatás és az utolsó évi vizsgálat alapján történik a mindennapi iskolából az elbocsátás a kerületi iskolafelügyelő által; elégtelen eredmény esetében azonban egy évvel megtoldandó az iskolalátogatás.

4. és 5. §

Az ezen szakaszokban foglalt rendelkezés megfelel az 1868-iki népoktatási törvény 7-ik, illetőleg a 2. és 3. §-aiban foglalt rendelkezéseknek.

Az 5. § ezenfelül még a fogyatékos érzékű és értelmű gyermekek felől is gondoskodik, akik eddig sem voltak ugyan kivéve a tankötelezettség hatálya alól, de most az oktatásukra szolgáló szakiskolák számának örvendetes szaporodása és föllandulása folytán kifejezetten is a törvény rendelkezései alá vonandók. Ide volt még felveendő azon gyenge tehetségű gyermekek oktatásáról való gondoskodás is, akik a rendes népiskola tananyagával megküzdeni képesek nem lévén, onnan néhány évi eredménytelenség után kizáratnak, és különben elzúllenének. Ezzel egyrészt felhívatik a figyelem a róluk való fokozottabb gondoskodásra, másrészt a törvény is hiányos lenne, ha ezen gyermekekre, kik szintén jogosultak az oktatás áldásaiban részesülni, a gondoskodás nem terjedne ki. A gyenge tehetségűeknek egyéni oktatásáról az ún. kiegészítő osztályokban, melyek nagyobb városokban külön iskolákká fejlődnek, külföldön, különösen Németországban és Svájcban, régebben történik gondoskodás, s e rendszer egyre terjed.

Nálunk az e részben tett kísérletek teljesen megfelelnek a várakozásnak. A gyermekek egy része így visszaadható az elemi népiskoláknak; részben pedig — ezen iskolák megfelelőleg összevont tanterve mellett — a gyenge tehetségű gyermekek kézügyességi oktatással támogatva fogyatékozásait, keresetképes polgárokká nevelhetők.

Felvételük az iskolába (külön osztályba) figyelemmel minden esetleges méltánytalanság megelőzésére van szabályozva.

6. §

Ehhez hasonló rendelkezést tartalmaz az 1876. XXVIII. tc. 13. §-ának 2. pontja, azért itt külön indokolást nem igényel.

7. §

A zugiskolázás az ország némely részeiben nagy akadálya a törvényes népoktatásnak, mert a zugtanítók, legtöbbször minden törvényes képesítés nélkül, üzleti érdekből űzik a tanítást, kárt okozva a gyermek szellemi és erkölcsi életén, egészségében. A zugiskolák sok esetben vallásiskola címen tartatnak fenn, amelyben azonban világi tantárgyakat is tanít oly zugtanító, aki még magyar állampolgársággal sem bír. A zugiskolázás kiirtására eddig népoktatási törvényeink elegendő módot nem nyújtottak, azért egyes törvényhatóságok szabályrendelettel védekeztek ez ellen, kihágásnak minősítvén a zugiskolázást, és azok fenntartói és tanítói ellen szigorú pénzbüntetést alkalmaztak. Ezen eljárás sok helyen sikeresnek bizonyult, ezért a javaslat 9. és 10. §-a a zugiskolázás ellen hasonló eljárást rendel, s bár a külön vallásoktatás céljából létesített iskolákat általában nem tiltja el, megakadályozza azt, hogy ilyenekben fejletlen gyermekek túlságos szellemi munkával terheltessenek.

8—10. §

A népoktatási törvény 4. §-ában az iskolamulasztókkal szemben megállapított bírság, minthogy az tapasztalat szerint a legtöbb esetben be nem hajtható, és mert a szóban forgó törvény a bírság kirovásának szankcióját meg nem állapította — a tankötelezettség érvényre emelése tekintetében célravezetőnek nem bizonyult. Ennek kell tulajdonítanunk, hogy p. o. az 1902. évben a tanköteleseknek még mindig csak 82,21%-a járt iskolába, tehát több mint félmillió tanköteles (533 528) egyáltalán nem részesült törvényes oktatásban. A 2 466 224 iskolába járó gyermek összesen 9 436 773 iskolai félnapot mulasztott, amelyből 2 120 565 nap igazolatlan volt, s mindez után csak 98 161 K bírságpénz folyt be.

A javaslat 8—10. §-a remélhetőleg gyökeresen segít a mostani tűrhetetlen állapoton, mert a szülővel, gyámmal vagy gazdával szemben, ha a megintés és a két ízben alkalmazott bírság eredményre nem vezet, kihágásnak minősíti a tanköteles gyermek által elkövetett igazolatlan iskolamulasztást, és ezen kihágást 60 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel rendeli büntetni, amely pénzbüntetés behajthatatlanság esetén elzárással büntetendő.

A 10. § szerint a pénzbüntetés közmunkára is átváltoztatható, amely rendelkezés a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894. XII. tc. 115. §-ában foglalt rendelkezéssel megegyezik, és viszonyaink közé beillik. A közmunka az iskola körül, az iskolakertben, a faiskolában ledolgozható. Ha az illető a közmunka teljesítését 24 óra alatt meg nem kezdi, elzárás alkalmazandó. Azt, hogy ezekben a kihágásokról szóló 1879. XI. tc. alkalmazandó, nem volt szükség itt külön kimondani.

A rendes iskolába való járást a nyugat-európai államok kivétel nélkül szigorú törvényes rendszabályokkal biztosítják. Így p. o. Ausztriában, aki tanköteles gyermekét az iskolába való beíratástól elvonja vagy hamis adatot mond be róla, arra 10—20 forintig terjedő pénzbüntetés vagy megfelelően fél—négy napi fogság róható. Aki gyermekét az iskolaév elején, 14 nap alatt be nem írta, megintendő; s ha ezután három nap alatt még nem gondoskodnék felvételéről, 1—5 forintnyi pénzbüntetéssel vagy megfelelő fogsággal — legfőleg 24 órára — büntetendő. Hanyag iskolalátogatásnál, ha a szülők nyereszkezésből okozták, a pénzbüntetés 10 forintig, a fogság 2 napra terjedhet; ismétlés esetében amaz 20 forintig, ez 4 napra emelkedik. Az eljárás mindezen büntetések kiszabásában azon módon folyik, aminőt az általános büntetőkönyv előre nem látott kihágások vizsgálatára és büntetésére elrendel.

Poroszországban a szülők büntetésén kívül a gyermekek, ha ok nélkül mulasztanak, kényszer útján is vihetők iskolába, s végre rendőri segítséghez is folyamodhatik az iskola hatósága. A büntetés mértéke a különböző tartományokban különböző; a továbbképzés kötelezettségét megállapító újabb 1891. törvény a szülőkre vagy munkaadóra, ha a mulasztást okozzák, 20 márkáig terjedhető pénzbírságot vagy megfelelően 3 napra terjedhető fogságot ró.

Szászországban a nem igazolt iskolamulasztás esetében a kapitányság (Anitshauptmannschaft) által a szülők vagy az illető nevelők pénzbírsággal — tíz tallérig — büntethetők, vagyontalanság esetében megfelelő fogsággal.

Bajorországban az igazolatlan iskolamulasztás büntetése minden egyes esetben 10—50 fillérnyi pénzbírság, melyet a helyi hatóság ró ki. Kétszeri büntetés után a további mulasztás bejelentendő a törvényszéknél, mely pénzbírságot 45 márkáig, esetleg 8 napra terjedő fogságot szabhat ki. A szigorúbb megtorlás elkerülésére azonban az ország egyes vidékein iskolai biztosok vannak alkalmazásban, akik a hiányzó gyermekeket otthon felkeresik, és iskolába vezetik.

Badenben az iskolamulasztást a helyi iskolaszék indítványára a község elöljárósága bünteti, egy-egy napra 10—50 fillért róva ki; súlyosabb esetekben a pénzbírság 50 márkáig lehet, esetleg 8 napi fogság.

Hessenben az igazolatlan iskolamulasztás napja az első esetben 20 fillérrel, ismétlés esetében 40 fillérig büntethető az iskolai elöljáróság indítványára a község elöljárósága által; a kerületi hatóság a birodalmi törvény határozata szerint a pénzbírságot fogházra is változtathatja. Gazdák, ha cselédjüket a továbbképző iskolától elvonják, rendőrileg 2—20 márkáig pénzbírsággal büntetettnek.

A nagyobb német államok ez intézkedéseiben, bár apróbb részletekben eltérnek is egymástól, a megegyező vonások eléggé jellemzik azt a felfogást, mely a tankötelezettség érvényesítésében Németországban általában irányadó. A mindennapos iskolázás többnyire 8 évi kötelezettséggel jár, s majdnem mindenütt még 2—3 évi továbbképző iskolázás következik, mai nap mindinkább szakszerű irányattal. A népiskolából való elbocsátás rendszerint végvizsgálattal van egybekötve. Nem eléggé készült népiskolai tanulók mindenütt egy további évre tankötelesek. Igazolatlan mulasztásokat a tanulóknál fegyelmi úton, a vétkes szülőknél és gazdáknál rendőrileg kisebb-nagyobb pénzbírsággal — mely egy esetben, pl. Weimarban, 150 márkáig terjedhet —, vagy megfelelő fogsággal, több helyütt a községi gyámolítás megvonásával is fenytik.

II. FEJEZET

AZ ELEMI NÉPISKOLA KÉT TAGOZATA

11. §

Úgy az 1868. XXXVIII. tc., mint a jelen törvényjavaslat 1. §-ában megszabott és kilenc évre terjedő tankötelezettségnek megfelelően az elemi népiskola szintén kilenc évre terjedő szervezettel bír akként, hogy ennek a hat évre terjedő mindennapi és három évre terjedő ismétlő tanfolyama egymáshoz szervesen kapcsolódik. A hat évre terjedő mindennapi és három évre terjedő ismétlő tankötelezettség természetesen mint minimum tekintendő; és így nincs kizárva annak a lehetősége, hogy ha valamelyik iskolafenntartó, miként p. o. az erdélyrészi ág. hitv. evang. hitfelekezet, már most 8, sőt 9 évre terjedő mindennapi iskolázást tart fenn, ezen gyakorlatot továbbra is fenntarthassa, természetesen azzal a kikötéssel, hogy a 13—15 éves korra eső ismétlő tanfolyamban a jelen javaslat 14. §-a 4. pontjában, illetőleg a 20—32. §-ban az elemi népiskola ismétlő tanfolyamára megszabott feltételek a 8 vagy 9 évre kiterjesztett mindennapi tanfolyam keretében szintén megvalósíttassanak.

12. §

Ezen szakasz évi nyolc, illetőleg kilenc havi iskolai szorgalomidőt állapítván meg, hatályon kívül helyezi a népoktatási törvény 53. §-át, amely a 10 évesnél idősebb gyermekekre nézve a földműveléssel foglalkozó községekben megengedi, hogy szünetön kívül még két hónapig, a legnagyobb munkaidőben csak vasárnapi iskolába járjanak, mert e szerint a 11 és 12 éves, vagyis az elemi népiskola V. és VI. osztályába utalt tankötelesek számára a szorgalomidő tulajdonképpen csak hat hónapig tart. Ennyi idő alatt a felső osztályokban, ahol a népiskolai kötelezett tantárgyaknak éppen a leglényege-

Az iskolák fokozata, minősége, tannyelve		Állami	Községi	Fele-		
				iskolák		
				R. kat.		
<i>Magyarország</i>						
a) Fokozat szerint	A népiskolák összes száma		1 830	1 760	5 513	
	}	Elemi iskola	% 10,58	10,17	31,87	
			1 704	1 669	5 452	
		Felső népiskola	% 93,10	94,83	98,89	
		7	8	8		
		Polgári iskola	% 0,38	0,45	0,15	
			119	83	53	
		Általános ismétlőiskola	% 6,52	4,72	0,96	
		Gazdasági ismétlőiskola	638	1 041	4 477	
		Kizárólag magyar	797	486	329	
		% 1 830	1 289	3 847		
b) Tannyelv szerint	Magyar és egyéb	Német és magyar	% 100 00	73,24	69,78	
		Tót	—	130	399	
		Oláh	—	18	763	
		Ruthén	—	143	1	
		Horvát	—	6	1	
		Szerb	—	5	83	
		Olasz	—	71	—	
		Vend	—	—	2	
		Cseh	—	—	13	
		Két más nyelv és magyar ...	—	6	—	
		—	2	22		
		Összesen:	—	381	1 284	
		%	—	21,65	23,29	
	Tiszta	Német	—	3	69	
		Tót	—	25	307	
Oláh		—	31	—		
Ruthén		—	—	—		
Horvát		—	—	2		
Szerb		—	20	—		
Bunjevác		—	—	3		
Olasz		—	10	—		
Görög		—	—	—		
	Két nyelv magyar nélkül	—	1	1		
	Összesen:	—	90	382		
	%	—	5,11	6,93		

tanévben

Közvetlen iskolák							Egyesületi iskolák	Magániskolák	Összesen
G. kat.	G. kel.	Ág. ev.	Ev. ref.	Unit.	Izraelita	Együtt			
2 077	1 796	1 402	2 086	36	506	13 416	88	205	17 299
12,01	10,38	8,10	12,06	0,21	2,92	77,55	0,51	1,19	100,00
2 073	1 793	1 386	2 083	36	493	13 316	83	179	16 951
99,80	99,83	98,86	99,86	100,00	97,43	99,25	94,32	87,32	97,99
2	1	2	—	—	—	13	—	1	29
0,10	0,06	0,14	—	—	—	0,10	—	0,49	0,17
2	2	14	3	—	13	87	5	25	319
0,10	0,11	1,00	0,14	—	2,57	0,65	5,68	12,19	1,84
1 743	1 341	1 078	1 629	29	160	10 457	46	72	12 254
47	18	60	164	1	6	625	—	—	1 908
343	9	492	2 070	36	490	7 287	76	200	10 682
16,51	0,50	35,09	99,23	100,00	96,84	54,32	86,36	97,56	61,75
—	—	129	8	—	16	552	7	5	694
67	—	310	3	—	—	1 143	—	—	1 161
186	446	—	1	—	—	634	—	—	777
299	—	—	—	—	—	300	—	—	306
—	—	—	—	—	—	83	—	—	88
—	124	—	—	—	—	124	—	—	195
—	—	—	—	—	—	2	1	—	3
—	—	7	—	—	—	20	—	—	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
—	—	—	—	—	—	22	—	—	24
552	570	446	12	—	16	2 880	8	5	3 274
26,58	31,74	31,81	0,58	—	3,16	21,46	9,09	2,44	18,93
—	—	308	4	—	—	381	—	—	384
5	—	155	—	—	—	467	—	—	492
1 105	1 105	—	—	—	—	2 210	4	—	2 245
72	—	—	—	—	—	72	—	—	72
—	—	—	—	—	—	2	—	—	2
—	111	—	—	—	—	111	—	—	131
—	—	—	—	—	—	3	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	1	—	—	—	—	1	—	—	1
—	—	1	—	—	—	2	—	—	3
1 182	1 217	364	4	—	—	3 249	4	—	3 343
56,91	67,76	43,10	0,19	—	—	24,22	4,55	—	19,32

sebbjei taníttatnak, lehetetlen a kívánt sikert elérni. Ez is egyik oka, hogy különösen a túl nagyszámú osztatlan (egy tanítóval bíró) népiskoláink nem oldják meg feladatukat. Az az előny, amit a szülők a 11–12 éves gyermekek munkáiból nyernek, egyáltalán nem áll arányban azon veszteséggel, amely a gyermekeket a hiányos népoktatás folytán éri. Ezért kell népoktatási törvényünkben ezen szakaszt törölni.

A szakasz 2. pontja az egy községben létező több jellegű iskolák tanítási rendjét szabályozza, főleg abból a célból, hogy a tankötelezettségnek közigazgatási ellenőrzése könnyíttessék, és hogy ugyanazon községben létező, több jellegű iskolák egymás között a szorgalomidőnek később való megkezdésével ne versenyezzenek. A 3-ik pont módot nyújt különösen a földműveléssel foglalkozó községekben a tanítási időnek alkalmas beosztására. Ezen szakasz a fő súlyt arra veti, hogy minden iskolában a nyolc hónapig tartó minimális szorgalomidő kitarassék, de ennek a helyi viszonyok által indokolt beosztása tekintetében az iskolai helyi hatóságot hatáskörrel ruházza fel.

13. §

A népoktatási 1868. XXXVIII. tc. 55. §-a a községi, a 11. § 3. pontja pedig a felekezeti elemi népiskola kötelezett tantárgyait sorolja fel. Minthogy azonban ez hiányos, szükségesnek látszott az idézett törvényszakaszok hatályon kívül való helyezésével az összes elemi népiskolák számára, jellegkülönbség nélkül, a kötelezett tantárgyakat itt megállapítani.

A testgyakorlás módszerének katonai szabályok alapjára való fektetése szükségesnek mutatkozik a végből, hogy a fiatalság már a zsenge ifjúkorban, mintegy játszva szokják hozzá azon legegyszerűbb katonai gyakorlatokhoz, melyeket eddig csak mint serdülő ifjú tanult megismerni, továbbá azért is, mivel a katonaságnál előírt testgyakorlatok hosszú idő alatt szerzett tapasztalatok szerint a test egyenletes kifejlesztésére leginkább alkalmasak.

14. §

Az állami elemi népiskolák most is kivétel nélkül magyar tannyelvűek. Ezen iskolákban a magyar tannyelv a javaslat szerint is érintetlenül marad. A magyar tannyelv természetesen valamennyi kötelezett tantárgyra és így, a hiterkölcstanra is kiterjed, ez utóbbinál azzal a könnyítéssel, hogy a magyar tanítási nyelv mellett az illető egyházi főhatóság kívánatára tannyelvül a gyermek anyanyelve is használható. Amiként már most is számos állami iskolában gondoskodva van arról, hogy az azokba járó és magyarul nem beszélő gyermekek számára az anyanyelvükön való írás-olvasás a III. osztálytól kezdve, vagyis amidőn a gyermek magyarul írni és olvasni megtanult, taníttassék, erről a javaslat zárópontjában a lehetőséghez képest szintén gondoskodik.

Mielőtt a javaslatnak a nem állami jellegű elemi népiskolák tannyelvére vonatkozó rendelkezését indokolnám, szükségesnek tartom a népiskolai tannyelvviszonyokat az alábbiakban feltüntetni:*

A javaslat 14. §-a szerint a nem állami, tehát községi, hitfelekezeti, társulati és magán elemi népiskolák tannyelvét az illető iskolafenntartók állapítják meg, ha azonban valamelyik nem magyar tannyelvű elemi népiskolában a beiratkozott növendékek összes létszámának legalább 20%-a magyar anyanyelvű, vagy ha az összes növendékek között legalább 20 magyar anyanyelvű van, a magyar nyelv is mint második tannyelv, használandó. Szükséges ezen utóbbi rendelkezés azért, mert most 3343 olyan népiskolánk van, amelyek kizárólag nemzetiségi tannyelvűek, amely iskolákban tehát az abban feljárt magyar tannyelvű tankötelesek anyanyelvükön nem nyernek megfelelő oktatást. Amidőn a javaslat ezen állapotot megszünteti, azáltal (ti. a magyar tannyelvnek párhuzamossá tétele által) egyszersmind a nem magyar anyanyelvű gyermeknek a magyar beszéd megtanulását és gyakorlását is könnyíti és biztossá teszi.

* A közölt táblázat lelőhelye: *Képv. Ir.* 1901–06. XXXV. 414. l. – A táblázatot l. a 414 – 5. lapon.

Az iskolafenntartók által a fennebbiek értelmében megállapított tannyelv megváltoztatásához a vallás- és közoktatásügyi miniszter jóváhagyása szükséges.

A javaslat kötelező pontja az ismétlőtanfolyam tanítási nyelvéről az összes elemi népiskolákban, jellegkülönbség nélkül, kizárólag a magyart rendeli. Indokolt és szükséges ez az intézkedés azért, mert az elemi népiskola mindennapi tanfolyamában elsajátított magyar nyelvi készség megrögzítésére és az életre való biztosítására legalkalmasabb a fejlettebb 13–15 éves életkor; de különben is olyan kevés az ismétlőiskolai heti tanítási idő, hogy ezt éppen a nem magyar ajkú ifjúság jól felfogott érdekében egészen igénybe kell venni az iskolai magyar nyelvtanítás biztosítására.

A javaslatnak végső pontja még afelől is gondoskodik, hogy a magyar tannyelvű elemi népiskolákba járó és magyarul nem beszélő növendékek anyanyelvükön is a lehetőséghez képest oktatásban részesüljenek.

Az anyanyelven való oktatást minden iskolában, minden növendéknél azért lehetetlen megvalósítani, mert a 16 725 elemi népiskola közül 12 169 csak egy tanítóval bíró (osztatlan) népiskola. Az ezen iskolákban járó vegyes ajkú (sok helyen két, három, sőt négy nyelvet beszélő) gyermekek anyanyelvi oktatására lehetetlen kellő nyelvismerettel bíró tanítókat alkalmazni.

15. §

Ezen szakasz csakis azon elemi népiskolákra vonatkozik, amelyek kizárólag nem magyar tannyelvűek. Az ilyen iskolákban a magyar nyelvnek mint köteles tantárgynak tanítását már az 1879. évi XVIII. tc. 4. §-a rendeli, mégis a legújabbban beszerzett adatok szerint összesen 1340 olyan elemi népiskolánk van, amelyekben a magyar nyelv nem tanított sikerrel. Ezek között 24 községi, — 279 róm. kat. (32 német, 239 tót és 8 horvát); — 424 gör. kat. (329 oláh, 85 rutén, 10 tót); — 454 gör. kel. (402 oláh, 52 szerb), 158 ág. h. ev. (69 német és 89 tót anyanyelvvel); végre egy német tannyelvű zsidó elemi iskola.

Kizárólag nemzetiségi tannyelvű népiskolánk száma 3343. Ezekben a magyar nyelv csakis mint tantárgy taníttatik, és mivel ezen iskolák, 90 kivételével, felekezetiek, ezekben tehát a magyar nyelv tantervét maguk a hitfelekezetek állapítják meg; — a tapasztalat azt igazolja, hogy ezen kizárólag nemzetiségi tannyelvű népiskolák túlnyomó nagy részében a magyar nyelv tanítása csakis a magyar gépies írás és olvasásra terjed. Az ilyen, kizárólag nem magyar tannyelvű felekezeti népiskolákból magyarul beszélni tudó gyermek alig kerül ki.

Ezen tarthatatlan és már az 1879. évi XVIII. tc. intenciójával is ellenkező állapoton segít a javaslat, amidőn a szóban forgó iskoláktól megköveteli, amit különben már az 1879. XVIII. tc. végrehajtása tárgyában a vallás- és közoktatási miniszter 1879. évi 17 984. szám alatt, tehát ezelőtt 25 évvel kiadott tantervben a magyar nyelv tanítása céljául kitűzött, és amit az 1902. évi 30 332 számú válás- és közoktatási miniszteri körrendelet is felújított, hogy ti. a nem magyar anyanyelvű gyermek az elemi népiskola mindennapi hatéves tanfolyama alatt a magyar beszédet annyira elsajátítsa, hogy az ő életviszonyainak megfelelően gondolatait magyarul tisztán és szabatosan ki tudja fejezni, továbbá tudjon magyarul folyékonyan olvasni, helyesen írni és számolni. A szakasz ezen rendelkezése kellő biztosítást nyer a javaslatnak megfelelő egyéb intézkedései által.

A jelen törvényjavaslat tehát semmivel sem követel többet, mint amennyit a 25 évvel ezelőtt alkotott törvény és ennek alapján kiadott miniszteri tanterv kíván. A 15. §-ban kitűzött cél szóról szóra egyezik a 25 évvel ezelőtt kitűzött tancéllal.

Külföldi, vegyes ajkú népek által lakott államokban különösen figyelemre méltó az a mód, amelylyel az államnyelv a népoktatásban biztosíttatik, s bennünket különösen érdekel még az a tény, hogy a többnyelvűség a népoktatásnál pedagógiai szempontból sem leküzdhetetlen akadály.

1. Poroszországnak négy keleti tartományában (Ostpreussen, Westpreussen, Posen és Schlesien) van vegyes ajkú, német és lengyel lakosság és az északi Schleswig-Holsteinban nagyobb számban a német mellett a dán népség. Mindkét vidéken mai nap csak a vallásitanítás körében van a német mellett a tanulók anyanyelvének is némi hely engedve. Az irányadó szempontokat világosan egybefog-

lalja a schleswigi tartományi főhatóság utasítása (1888. dec. 18.). Eszerint a tannyelv az észak-schleswigi népiskolákban minden tárgyra nézve, a vallástan kivételével, a német nyelv; de a tanítók az iskola első évében, amennyire és ameddig szükséges, használhatják a dán nyelvet is avégre, hogy a gyermekeket, akik előtt éppenséggel ismeretlen a német szó, ebbe bevezethessék. Azokban az egyházközségekben, amelyekben dán az egyházi nyelv, a vallástanítás dánul folyhatik, föltéve, hogy eddig sem volt a német alkalmazásban. A vallástanításra hetenkint 6 óra szánható; azonban a kétórai szaporulat a közép- és felső fokon német nyelvű, vallástanításra fordítandó. Az ismétlőiskolákban is oly gyermekek számára, akik nyáron át nem járnak népiskolába, a heti kétórai vallás- és énektanítás német és dán nyelven történik. Az alsó fokú német nyelvi tanításban az első három hónap nyelvgyakorlatra fordítandó tárgyak és később képek használatával; csak a negyedik hónaptól fogva lép fel a német fajtáblák és kézi ábécés könyv alapján az olvasás tanítása a folytonos nyelvgyakorlat mellett. A kirtanfelügyelők és a tanítók a gyermekekkel szemben folyton a német nyelvet használják, s arra kell ügyelniük, hogy a gyermekek egymással is mennél inkább német nyelven beszéljenek. Ez a rendelkezés az 1889. nyári félévben lépett életbe. Öt évvel később (1894) 77 dán lelkész, köztük számos iskolafelügyelő folyamodott az iránt, hogy a vallástanítás sikerének tekintetéből a népiskola minden fokán legalább kétórai dán nyelvi tanítás engedessék meg. A porosz kormány a kérelmet, állítólag komoly megfontolás alapján, mint egész indokolatlant, kereken megtagadta, egyébként nagy elismeréssel fogadva a kérelmezők biztositását, hogy mint hű és engedelmes alattvalók jó lélekkel és komoly szándékkal részükrol mindent megtesznek a német nyelv terjesztésére.

A lengyel iskolákban (Posen, Westpreussen tartományában és Oppeln kerületében) már előbb (az 1887. szept. 7. kormányrendelettel) eltörölték legfelsőbb parancsra az itt-ott még dívó lengyel nyelvtanítást az összes nyilvános népiskolákban, az ekként felszabadult időt azontúl a német nyelv tanítására és gyakorlására rendelve. Még ez időben a magániskolai tanításra nézve fenntartotta a kormány a későbbi rendelkezést (1887. okt. 6.); azonban 1898-ban a legfelsőbb közigazgatási bíróság teljesen jogosnak ítélte azt a tartományi hatósági intézkedést, mely valakit, minden egyes esetben 60 márka pénzbírság terhe alatt, eltiltott az e célra alapított magániskolában a lengyel nyelv tanításától. Ugyancsak 1887-ben, az illető tanítóképzőkben is megszüntették a lengyel ajkú növendékek számára a lengyel nyelv tanítást mint szükségtelent; csakis a német ajkúakra nézve tartották ajánlatosnak, hogy heti két órában lengyel nyelvet tanuljanak avégből, hogy két nyelvű iskolákban is taníthatósnak.

2. A német államok között még csak Szászországnak kellett idegen ajkú gyermekek tanításáról gondoskodni. Itt maga a népiskolai törvény (1873: 12. §.) rendelkezik úgy, hogy a vend gyermekek mind a német, mind a vend olvasásra tanítandók; azonban törekedni kell arra, hogy a német nyelvnek mind írásbeli, mind szóbeli használatában pontosságra és ügyességre szert tegyenek. Evégre a felsőbb osztályokban minden tantárgy német nyelven tanítandó; csak a vallástanítás adható anyanyelven mindaddig, amíg vend istentisztelet áll fenn a községben. A tanterv (3. §) ily értelmében eleitől fogva megköveteli, hogy a vend gyermekeket német beszédre szoktassák. Szigorúan megállapítandó tehát (a népiskolai rendtartás 26. § szerint), hogy meddig tartson a vend olvasás a német mellett és hány órában. A vallástanításban ugyan, amíg vend az istentisztelet nyelve, használhatók a vend biblia, katekizmus és énekeskönyv, de amellet a német nyelv használatára is szoktatni kell a tanulókat, és azért ajánlatos a bibliát és a vallástani könyveket úgy kiadni, hogy a vend szöveg mellett a német szöveg is meglegyen.

3. Belgium. A nyelvi különbségek ez államban korántsem nehezítették annyira a népoktatás szervezését, mint a felekezeti ellentétek. Míg ezek miatt az országos törvények többszörös módosításra szorultak, a nyelvekre nézve a döntést eleitől fogva a községekre bízatták abban a meggyőződésben, hogy már a közhasznosság tekintetéből, törvényes kötelezettség nélkül is hajlandók lesznek flamand vidéken a francia nyelvet felvenni a tárgyak közé, viszont a flamand és német nyelvet a vallon helységekben, ami többnyire meg is történik.

4. Az észak germán államokban a svéd és norvég lakosság mellett lapp és finn népség is van. (Svédországban körülbelül 20 000 finn, 6 000 lapp; Norvégiában 15 000 lapp, 9 000 finn.) Számukra

Svédországban egy-egy vidéki tanítóképzőt állítottak, amelyekben a kisediskolák számára többnyire nőtanítókat nevelnek, hogy az idegen ajkú gyermekeket a tulajdonképpeni népiskola svéd tan nyelvű tanfolyamaira előkészítsék. Norvégiában a törvény (1892. júl. 6.) a norvég nyelvet teszi népiskolai tannyelvűvé. De sajátságos nehézség ez országban, hogy a norvég irodalmi nyelv dán hatás alatt fejlődött, nagyban elüt a köznyelvtől; az egyes iskolai előjárásokat illeti tehát a döntés, hogy a tankönyvekben és az iskolai dolgozatokban melyik norvég nyelv alkalmaztassék. Azonban a gyermekeket mindkét nyelvben kell oktatni. A vegyes ajkú helységekre nézve pedig megengedi a törvény, hogy az iskolai előjáróság indítványára, a felügyelőhatóság meghallgatásával, az iskolai főhatóság határozza meg, hogy a tankönyvekben a lapp és finn szöveg mellett melyik norvég nyelv szerepeljen.

5. Az angol művelődés körében a népiskolai fokon csupán az ír nyelv állása jöhet tekintetbe. Figyelemre méltó körülmény erre nézve, hogy több század előtt (1537) az ír parlament szabta meg, hogy minden ember ezentúl — az ír nyelv és szokás megszüntetésével — az angol nyelvet használja, és angol rend és mód szerint éljen. Több mint két századon át ily irányt követtek a törvényes intézkedések. Csak a XIX. század elején szerveződik az ír „nemzeti” nevelésügy oly alapon, hogy legalább a felekezetekre osztott népség vallásos érzelme háborítást ne szenvedjen; de az ír nyelv mind mai napig csaknem köteles nyelv maradt a nemzeti iskolák tervében, s csupán mint ily melléktárgy szerepel a latin és német nyelv mellett a vizsgálatokon, amelyek alapján az iskolák az állami segínyt nyerik. Mintegy 30 év előtt azonban (1877) alakult az ír nyelv megőrzésére egy társulat (Society for Preservation of the Irish Language), amelynek hatása alatt nemcsak egyes felsőbb fokú tanintézetekben, köztük egy kat. tanítóképzőben is, sikerült az ír nyelvnek helyet foglalni a tantárgyak közt, hanem a népiskolákban is ír nyelvű kerületekben kiegészítő tannyelv lett. Ez a kétnyelvű rendszer — az iskolafelügyelők tanúsága szerint — tetemesen emelte az iskolai tanítás sikerét. (Különben az ír nyelv használatára tanulságosak a statisztikai kimutatások; 1881. Írországból 64 167 volt a csupán ír nyelven beszélő és 885 765 az ír és angol nyelven értő; tíz évvel később (1891) már csak 38 192 a csupán írül és 642 053 az angolul és írül beszélők száma.)

6. Svájc kantonjaiban a nyelvi különbség mindvégig kevesebb nehézséget okozott, mint a felekezeti kérdés. A legtöbb kanton népsége egynyelvű, s ezekben ez szolgál tannyelvűl; ahol pedig vegyes nyelvű a népség, ott a képzés is megoszlik a nyelvek szerint, és a népiskolai tanítás anyanyelven folyik. Azonban az egyes kantonok tanterveikben gondoskodtak róla, hogy már a népiskola korában is tanítsák a másik irányadó nyelvet. Így a német többségű kantonok (Bern és Luzern) tanterveiben a népiskola felsőbb osztályaiban szerepel a francia nyelv. Graubünden, melynek népsége háromnyelvű (van 48 937 német, 36 508 latin és 17 883 olasz lakosa), tantervében követeli, hogy az olasz és latin tanulók lehetőleg német nyelven is nyerjenek oktatást. A tiszta francia kantonok közül is épp a legműveltebb Genf, a népiskola első osztályán kezdve, mindvégig kellő helyet juttat a német nyelv gyakorlati tanításánál.

16. §

Az 1879. évi XVIII. tc. 4. § szerint a magyar nyelv köteles tanítását a községi népiskolákban a vallás- és közoktatásügyi miniszter külön rendeletben szabályozza. Ezen szabályrendeletet az óraszámra nézve népiskolai tantervük megállapításánál a felekezeti hatóságok is kötelesek szem előtt tartani.

A javaslat szerint a magyar nyelv tanítására vonatkozó tantervet nemcsak a községi, hanem a hitfelekezeti népiskolák számára is a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg. Ezen rendelkezés szükségességét különösen a 14. §-nál közölt adatok indokolják. . .

...Az 1893. XXVI. tc. 13. §-a az államsegélyes hitfelekezeti tanítók fegyelmi ügyeit szabályozza, és úgy a tanító, mint az állam érdekeinek szempontjából az állami ingerenciát, még az államellenes irány követésével vádolt felekezeti tanító fegyelmi ügyében is, azon feltételhez köti, hogy vajon az illető tanítónak fizetése államsegéllyel ki van-e egészítve?

Ezen javaslat a tanítók fegyelmi ügyeit három külön csoportban szabályozza.

Az első csoportba vannak sorozva azon fegyelmi vétségek, amelyek az állam érdekeit érintik, és ezekkel szemben a javaslat 49. §-ában azon egyedül helyes álláspontra helyezkedik, hogy ilyen esetekben bármilyen jellegű iskolánál alkalmazott tanító ellen, tekintet nélkül arra, vajon fizetésének kiegészítésére van-e államsegély engedélyezve vagy sem, a közigazgatási bizottság hivatva van az 1876. XXVIII. tc. 7. §-ában megszabott módon a fegyelmi eljárást foganatosítani. Ez a rendelkezés természetesen nem zárja ki, hogy a felekezeti tanítóknak az állam érdekkörét sértő fegyelmi eseteiben is az illetékes egyházi főhatóság saját szabályai szerint járjon el, és hozzon fegyelmi ítéletet; de módot nyújt arra, hogy minden olyan esetben, amidőn a hitfelekezeti főhatóság a fegyelmi eljárás megindítását és befejezését halogatná, vagy az eljárást az állam érdekeinek figyelmen kívül hagyásával foganatosítaná, a közigazgatási bizottság jogosítva legyen eljárni.

Az ezen csoportba sorolt fegyelmi vétségek a következők:

a) A magyar nyelv tanításának elhanyagolása. Azért szükséges ezen fegyelmi vétséget idesorozni, mert a magyar nyelv elsajátítása az államnak és polgárainak elsőrendű érdeke. Hogy a magyar nyelv tanításának nincs meg a kellő eredménye, ennek a legtöbb esetben az iskolafenntartónak ez iránt való vétkes érzéketlensége mellett a tanító hanyagsága az oka. Ez ellen az 1879. XVIII. tc. kellő megtorlásról nem gondoskodott, mert a 6. § 3. pontja nem a tanító, hanem az iskola ellen enged megtorlást, ez pedig elég hatályosnak nem bizonyult; az 1893. XXVI. tc. 13. §-ának 2. pontja alapján pedig csak az esetben lehet helye az ilyen tanító ellen a fegyelmi eljárásnak, ha a fizetéskiegészítésre legalább 120 korona államsegély van engedélyezve, és ez esetben is a fegyelmi vizsgálatot a hitfelekezeti hatóság saját szabványa szerint ejti meg.

A javaslat megfelelően gondoskodik arról, hogy a tanítónak ilyen hanyagsága, esetleg a tanítás sikertelen voltának egyéb oka bizottságilag megállapíttassék és megtoroltassék.

Ha a fegyelmi vizsgálat során az állapíttatik meg, hogy a magyar nyelvtanítás sikertelen volta, illetve annak oka nem a tanító szándékos mulasztásában, hanem megfelelő tanítói képességének hiányában rejlik, ezen esetben az illető tanító, amennyiben az orsz. tanítói nyugdíjintézetnek tagja, az 1875. évi XXXII. tc. 10. §-a alapján nyugdíjazandó, illetőleg végkielégítendő.

A 49. § b) pontja a javaslat 18. §-ának folyománya. A c) pontban az államellenes irány megállapítása teljesen azonos az 1893. XXVI. tc. 13. §-ának utolsó pontjában foglalt értelmezéssel. A c) pont eseteiben az ezen §-ban megszabott eljárás a nyugdíjazott tanítókkal szemben is alkalmazandó. A d) pont alatt a kivándorlási üzemeknek a fegyelmi vétségek közé való felvételét az a tapasztalat tette szükségessé, hogy néhány esetben bebizonyult a tanítóknak ilyen irányú káros közrehatása, de az ilyen üzemeknek fegyelmi úton való megtorlására nem volt meg a kellő törvényes alap. Az ezen pontban felvett rendelkezés a kivándorlásról szóló 1903. IV. tc. 18. és 20. §-aiban, továbbá a IV. fejezetében foglalt rendelkezésekkel egyezik. Tehát a javaslat szerint fegyelmi eljárás alá vonandók az olyan tanítók, akik a kivándorlásra vonatkozó bármiféle felhívást, ismertetést közléstesznek, vagy egyeseknek szétküldenek, vagy akár szóval, akár írásban a kivándorlásra csábítanak, buzdítanak, e célból házról házra járnak, a kivándorlóktól díjat vagy szolgáltatást követelnek, vagy elfogadnak, és a kivándorlóknak előleget adnak, általában a kivándorlást bármily úton-módon, nyereségből vagy keresetből, avagy anélkül előmozdítják.

Ezen szakasz utolsó előtti pontja bizonyos esetekben az államsegély megvonása és a bűnvádi eljárás megindítása iránt tartalmaz rendelkezést, és a tanítónak állásától való felfüggesztése tekintetében összhangban áll az 1876. XXVIII. tc. 7. §-ának 3. pontjával.

A néptanítók nyugdíjazásáról szóló 1875. évi XXXII. tc. 12. §-ában nincs kimondva, hogy egyrészt ki gyakorolja a nyugdíjazott tanítóval szemben a nyugdíj elvonása céljából a fegyelmi hatóságot, és hogy másrészt „büntény” alatt milyen büntetendő cselekményt kell érteni. Ezt a kérdést a 49. § utolsó pontjában foglalt rendelkezéssel vélelem megoldhatónak. . . (430—432)

IV. FEJEZET TANÍTÓKÉPZÉS ÉS KÉPESÍTÉS

Az 1868. XXXVIII. tc.-nek a tanítóképzésről és képesítésről szóló részeinek módosítását és kiegészítését az alábbi szempontok teszik szükségessé:

a) Sok tekintetben hiányosak az említett tc.-nek idevonatkozó rendelkezései, amennyiben a tanítóképzés rendszerének akkori kialakulatlan volta miatt főleg az akkor szervezett állami tanítóképzés rendezésére szorítkoznak, és nem intézkednek sok olyan szervezeti kérdésben, melyeknek egy organikus törvényben benne kell lenniök, amint tényleg benne vannak a középiskolákról szóló 1883. XXX. tc.-ben. Időközben a kormány Rendtartási Szabályzatokkal és külön rendeletekkel pótolta a hiányokat, s az ilyen módon már megvalósított intézkedések közül a maradandóbb jellegűek, a fontosabbak, amelyeknek törvényben van a kellő helyük, ezen javaslatba most felvételtek.

b) Részben elavultak 1868 óta némely intézkedések, amelyek helyett a most javaslatba hozott módosítások nagyrészt szintén a gyakorlatban már megvalósult intézkedéseknek törvénybe iktatása.

c) Szükségessé vált, hogy a jelen törvénybe kellő módosítással átvett „A magyar nyelv tanításáról a népoktatási intézetekben” szóló 1879. XVIII. tc. rendelkezéseinek érvényesülésére fokozott mértékű biztosítékok állapíttassanak meg már a tanítóképzés — főképpen pedig a képesítés szervezésében. A jelen törvényjavaslatnak azon intézkedései, hogy a képzőintézetekbe csak magyarul beszélők vehetők fel (58. §); főképpen pedig, hogy a végleges alkalmazásra jogosító szakképesítő vizsgálat (80. §), amelyben a szorosabb értelemben vett szaktárgyak mellett a nemzeti műveltség fő alkotó elemeit tevő tárgyak is helyet foglalnak, állami vizsgáló bizottság előtt magyar nyelven teendő le, és hogy ezen szakvizsgálat tárgyai legnagyobb részt már a képzés folyamán magyarul tanítandók (64. §), mindezek együttesen adják azt a biztosítékot, hogy végre Magyarországon is csak olyan tanítók legyenek alkalmazhatók, akik az állam nyelvét bírják, és a nemzeti műveltségnek részesei. . . (433—434.)

64. és 65. §

. . . A képzőintézetek tannyelvét és a felekezeti intézetek tantervét a középiskolai törvény analógiája és az elemi népiskolákra vonatkozólag a jelen törvényjavaslat 14. és 80. §-ában kifejezett elvek követelményeinek megfelelően szabályozza. A 80. § kimondja, hogy a tanítóképesítő szakvizsgálat magyar nyelven teendő le. Ez a rendelkezés nemcsak az állam nyelvét megillető és azt érvényre emelő intézkedés, hanem a legbiztosabb mód azon cél elérésére, hogy a magyar nyelvtanítás az elemi iskolákban arra képes tanítói karra bízassék. Különben is a nem magyar tannyelvű intézetekben képzett tanítójelölteknek létérdekébe vág, hogy a szakvizsgálat tárgyai közül a 64. §-ban megjelölt tárgyakat már a képzés folyamán magyarul tanulják, mert különben veszélyeztetve volna vizsgálatuk sikere s ezzel állásba jutásuk . . . (437)

70. §

. . . Hazánknak minden fokozatú iskolájára nézve meg van már törvényesen állapítva az alkalmazható tanítószemélyzet minősítése (a népiskolákra az 1868. XXXVIII. tc. 133. §, felső nép- és polgári iskolákra ugyanazon tc. 103. §, középiskolákra az 1883. XXX. tc. 20. §), kivéve a felsőbb leány-

iskolai és a kereskedelmi iskola tanári személyzetét, mégpedig mindenikben minden fenntartó hatóság iskoláira kiterjedő érvénnyel. Csupán a tanítóképző intézetekre hiányzott mind ez ideig a megfelelő törvényes intézkedés.

Hogy az 1868. XXXVIII. tc. erről nem intézkedett, annak oka az, hogy akkor sem nálunk, sem a többi kultúrállamban nem volt szervezve különleges képzőintézeti tanárképzés és képesítés. Azon tc. mégis úgy akarta a képzőintézetekben a megfelelő tanári testületet biztosítani, hogy nagyobb fizetést állapított meg számukra (86. §), mint az akkori középiskolai tanári fizetés volt.

Azóta az állam gondoskodott a saját képzőintézetei számára tanárok képzéséről, és ez a szervezet — amely teljesen hazai kezdeményezés — a működése közben szerzett tapasztalatok szerint időnként módosítva, kielégítően bevált, és eddigi eredményeivel följogosít arra a reményre, hogy sikeres szervezetté fog kialakulni. Az e téren szerzett és már elég hosszú időre kiterjedő tapasztalatok lehetővé teszik, hogy azok alapján ez ügy véglegesen szerveztesse, s az erre vonatkozó munkálatok meg is indítottak. De ez a kérdés ma még nincsen a megoldásnak abban az állapotában, hogy egységes és kizárólagos szabályozásnak alapjául legyen vehető.

Ezért van, hogy a végleges rendezésig a § nem csupán az erre vonatkozó *a)* pont alatti képesítést fogadja el, hanem megállapít még háromfélét mint elfogadhatókat azok közül, amelyek a kifejlett gyakorlat szerint szokásban voltak.

Valamennyinek közös vonása, hogy a tanítói oklevél vagy az érettségi bizonyítvány megszerzése után 5 év múlva adja meg a képesítést, amely időt a jelöltnek részben igazolt sikerű főiskolai tanulmányokkal, részben tanítói gyakorlattal kell eltöltenie. Öt évre terjed az az idő is, ami alatt a középiskolai tanárjelölt oklevelét megszerezheti; a képzőintézeti tanárnak sem munkaköre, sem javadalmasítása nem állván a középiskolai tanárnak színvonalá alatt, ennyi időt a képesítés megszerzésének keretében meg kellett állapítani.

71., 72. és 73. §

A képzőintézetek tanító személyzetének fegyelmi viszonyairól az 1868. XXXVIII. tc. nem intézkedett, ellenben a középiskolákról szóló 1883. XXX. tc.-ben a tanárok fegyelmi viszonyaira vonatkozó elvi fontosságú intézkedések föl vannak véve. Ez utóbbi tc.-nek 36., 37. és 40. §-aiban az állami tanárok fegyelmi ügyeire vonatkozó intézkedéseivel megegyező rendelkezések vannak a jelen törvényjavaslat szóban levő §-aiba fölvéve.

74. §

Ezen § a felekezeti képzőintézetek tanító személyzetének fegyelmi ügyeit meghagyja az egyházi főhatóságok hatáskörében, de az egyházi főhatóságok kötelesek fegyelmi szabályzatukat a vallás- és közoktatásügyi miniszternek bemutatni. (L. 52. §)

75—77., 79—82. § (Képesítés)

Az egész javaslatnak nemcsak kulturális, de nemzeti szempontból is legfontosabb része a tanítók képesítéséről szóló rendelkezése.

Magára a képesítővizsgálatnak tagozására és arra, hogy a tanítói oklevél csak bizonyos ideig tartó gyakorlati működés után legyen megszerezhető, már az 1868. XXXVIII. tc.-ben (102. §) is vannak utalások. Ebben a tekintetben a javaslat nem egészen új. Új azonban és a jelen törvényjavaslat erre vonatkozó rendelkezéseinek tulajdonképpeni súlypontja az, amely a tanítói oklevél kiadását és a végleges alkalmazásra való jogosultságot állami vizsgáló bizottság előtt kiállandó képesítő szakvizsgálat-hoz (75. § *b)* köti (81. §).

Ez is csak az elemi népiskolai tanítóképesítésben új. A többi tanító személyzetre nézve már megállapították törvényeink az állami képesítést: a polgári iskolai tanítókra már az 1868. XXXVIII. tc. 103. §-a, a középiskolai tanárookra az 1883. XXX. tc. 60. §-a.

De a népiskolai tanítókra is csak Magyarországon új ez az intézkedés: a többi kultúrállamok, Belgium kivételével, csak állami képesítést ismernek minden fokozatú tanítóra nézve . . .

. . . A tanítóképesítést tehát Európa majd minden civilizált államában (Romániában is) az állam adja. A természetes magyarázata ezen ma már általánosan érvényesülő törvénynek az, hogy a tanítói hivatal szintén közszolgálati jelleggel bír, és az ilyen hivatalra az államnak kell megadnia az alkalmazási jogosultságot. A tanítók testülete az állam kulturális érdekeinek a művelője. A nemzeti kultúra pedig egyik legfontosabb tényezője az állam erejének és fejlődőképességének. Azért kiváló állami érdek, hogy ezen kultúra művelőinek erre alkalmas voltáról az állam teljes biztosítékot nyerjen.

Ez a biztosíték Magyarországon a népoktatás körében igen fogyatékos mértékben van meg. Továbbképzésünk túlnyomóan a hitfelekezetek kezében van. Úi. 48 tanítóképző közül 30, továbbá a 27 tanítónőképző közül 20 felekezeti jellegű. A felekezeti tanítónőképző intézetek közül 11 róm. kat., 5 g. kat., 4 g. kel., 6 ágostai, 3 ev.-ref. és 1 izraelita. A róm. kat. tanítóképzők mind magyar anyanyelvűek. A g. kat. tanítóképzők közül 2 magyar, 2 oláh-magyar és 1 oláh; a g. keletiek közül 2 oláh, 2 szerb; az ág. hitv. ev. közül 5 magyar, 1 német; az ev.-ref. 3 mind magyar, úgyszintén az izraelita képző is magyar tannyelvű. A felekezeti tanítónőképzők közül a 18. r. kat. mind magyar tannyelvű; az 1 g. kel. szerb; az 1 ev.-ref. magyar tannyelvű. Az 1901/2. tanévben képesített 2549 tanító és tanítónő közül 1598, azaz 63% felekezeti képzőkben nyert képesítést.

A múltban az arány még kedvezőtlenebb volt. Ilyen arányban töltik be az állami életerő nélkülözhetetlen műhelyeit: a nemzeti közművelődés hivatalait olyanok, akiknek erre alkalmas voltuk megállapítására az államnak semminemű vagy csak igen korlátolt ingerenciája van.

IHa ez már kulturális szempontból is tarthatatlan állapot, annyival inkább azzá teszi az a megállapítható tény, hogy az 1879. XVIII. tc., ámbár a magyar nyelv tanítását minden népoktatási intézetben elrendeli, és egyúttal megtiltja, hogy 1883-tól kezdve a magyar nyelvet oktató képességgel nem bíró tanítók akár alkalmazhatók, akár alkalmazásukban meghagyhatók legyenek, mégis az 1901/2. tanévben, tehát 22 évvel a örvény meghozatala után még mindig 1597 magyarul nem tudó tanító volt alkalmazva felekezeti iskolákban, s ezek miatt 1340 iskolában a magyar nyelv egyáltalán nem tanított.

Aki a nemzeti közművelődésnek aktív tényezője akar lenni, azt már a természetes ösztön is rá kellene hogy bírja legalább arra, hogy az állam nyelvét elsajátsítsa. De ha még az 1879 óta fennálló törvény sem tudta igen sok esetben a hatását ilyen értelemben érvényesíteni, akkor valóban elérkezett az ideje annak, hogy az állam a teljes sikert biztosító intézkedést állapítson meg ezen cél érdekében. De nemcsak a magyar nyelvtanítás sikerének a biztosítása, hanem egyáltalán a tanítóképzés színvonalának az emelése és főleg a tanítónői pályát már-már aggasztó mérvben előzőnlő létszám apasztása megköveteli, hogy a tanítóképesítés az állam és a népoktatás érdekeit az eddiginél jobban biztosító módon szabályoztassék.

Eddig az állam a felekezeti tanítóképesítésre annyiban gyakorol befolyást, hogy a 28 róm. kat., 4 g. kat. és 1 izraelita tanító-, tanítónőképző intézet képesítő vizsgálatán a kir. tanfelügyelő jelen van, arra befolyást gyakorol, és a tanítói oklevelek a kir. tanfelügyelő aláírásával adatnak ki. A kizárólag nem magyar tannyelvű 7 felekezeti tanítónőképző intézetben a tanítónőképző vizsgálatok az 1879. XVIII. tc. 6. §-a alapján a tanfelügyelőnek vagy a közoktatásügyi miniszter által kinevezett helyettesének jelenlétében és részvételével tartatnak meg, és a képesítő oklevelek csak általa is aláírva adhatók ki. A kir. tanfelügyelő az aláírást megtagadhatja, és ez ellen a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez lehet felfolyamodni. Ellenben az 5 ágostai és 2 ev.-ref. felekezeti tanítóképző intézetben az állam a tanítóképesítésre sem közvetve, sem közvetlenül befolyást nem gyakorol most.

A fentebb kifejtett indokokból szükséges tehát, hogy az állam azon jogot, amelyet most a római és gör. kat., az izraelita és az 1879. XVIII. tc. alapján a nem magyar tannyelvű felekezeti tanítóképző intézetekben a tanítóképesítésre gyakorol, az összes nem állami tanító- és tanítónőképző

intézetekre fokozottabb mérvben (mert az eddigi befolyás a kívánt sikert nem biztosította) kiterjesztve és egységes irányban gyakorolja.

A jelen javaslat a tanítói oklevél kiadását és a végleges alkalmazhatóság megadását állami vizsgáló bizottság kizárólagos hatáskörébe utalja, amely előtt magyar nyelven leteendő vizsgálatban a szorosabb értelemben vett szaklárgyak mellett a nemzeti műveltség fő alkotó elemeit tevő tárgyak is helyet foglalnak (80. §).

Viszont: amidőn a jelen törvényjavaslat az állam érdekében a leírt határozott biztosítékot megállapítja, másfelől gondosan ügyel arra, hogy a felekezeti érdekek és jogok is megtalálják a maguk biztosítékait, és hogy a felekezeteknek mint iskolafenntartóknak hatáskörük ne érintessék nagyobb mértékben, mint amennyire éppen azon cél érdekében elkerülhetetlen. Nevezetesen:

a) Érintetlenül hagyja a hitfelekezeteknek az 1868. XXXVIII. tc. 13. §-ában megállapított azon jogát, hogy tanító- és tanítónőképző intézeteket állíthatnak és tarthatnak fenn ugyanolyan feltételek mellett és alatt, amilyeneket a hivatkozott tc. 13. §-a is megállapított.

b) A képzőintézeti tanfolyamot bezáró alapvizsgálatot, amelynek célja annak a megállapítása, hogy a jelölt az egész tanfolyamot sikerrel tanulmányozta (75. §-a), amelyik tehát analóg természetű a középiskolák érettségi vizsgálatával, a javaslat meghagyja az illető intézet hatóságának és tanári testületének hatáskörében, s ezzel szemben csupán az ellenőrzés jogát állapítja meg a kormány számára (77. §), mégpedig egészen azonos módon, amint ez az analóg érettségi vizsgálatra nézve a Középiskolai Törvényben meg van állapítva (1883. XXX. tc. 23. és 24. §). Ezen alapvizsgálat a 4-ik évfolyam végén teendő, amidőn tehát a jelölt külön osztályvizsgálatot nem tesz.

c) A tanképesítő szakvizsgálat felvételére rendelt állami vizsgáló bizottság szervezete a 81. §-ban a felekezeti érdekek messzemenő méltánylásával van megállapítva.

A tanítóképesítésnek itt tervezett új rendje az eddigi állapottal szemben a felekezetekre nézve nem tekinthető jogfosztásnak, hanem ellenkezőleg, meglévő joguk értéke emelésének, mert a képesítés jelenlegi módja mellett az állami és nem állami képezdék képesítésének egyenjogúságát és egyenértékét a gyakorlatban fenntartani alig volna lehetséges; ebből a szempontból a képesítővizsgának új, hathatós biztosítékokkal való felruházása elkerülhetetlenül szükséges, annál inkább, mert e törvényjavaslat 86. §-a egyidejűleg a tanítók oklevelét az érettségi bizonyítvánnyal egyenértékűnek nyilvánítja.

Visszatérve a képesítővizsgálatnak a tagozására és arra, hogy a végleges képesítés és a tanfolyam elvégzése közé bizonyos ideig tartó gyakorlati működés essék, rá kell mutatnunk arra, hogy már az 1868. XXXVIII. tc. 102. §-a úgy intézkedett, hogy „A tanfolyam bevégezése után egy évre, de legfeljebb két év eltelté alatt, amely időt gyakorlati tanítással töltheti a tanuló”, köteles képesítővizsgálatra állani. 1881-ben, midőn a tanfolyam 4 évesre bővült, éppen a gyakorlatra szánt év vonatott be a tanfolyam 4-ik évéül, s így került a képesítővizsgálat közvetlenül a tanfolyam végére. A javaslat most visszaállítja a szakképesítő-vizsgálatot megelőző gyakorlati időt, mégpedig kötelezően gyakorlati működésben eltöltendőnek rendeli azt (82. §). Mert a gyakorlati működés az igazi próbája az alkalmazhatóságnak; mert a tanfolyamon szerzett, de ott még bensőleg eléggé föl nem dolgozott, nagyobb részben elméleti ismeretek a gyakorlati működés közben válnak a jelöltnek igazán sajátjaivá, s a gyakorlatra vonatkoztatva kerülnek helyes megvilágításba; és végül mert a még hátra levő vizsgálat arra ösztönzi a jelöltet, hogy teljes erejéből tudatosan törekedjék arra, hogy elméleti és gyakorlati ismereteiből egységes tanítói felfogást alkosson magának. Ezért a gyakorlati működés közbeiktatásának a helyességéről a hazai szakkörök már régen megérlelt egységes megállapodásra jutottak, amint ez többek között a Millenniumi Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus határozataiban is kifejezésre jutott. A hazai gyakorlatban érvényesítve van már ez a középiskolai tanárok képesítésében (1883. XXX. tc. 61. § 3.). A többi kultúrállam legtöbbjében pedig ez a rendszer van elfogadva a tanítók képesítésében.

A tanfolyamon kívül a gyakorlaton is keresztülment jelöltekkel szemben a szakképesítővizsgálat magasabb színvonalon lesz fenntartható. S még inkább azért, hogy azon nem szerepel a tanfolyamnak valamennyi tárgya, s így a zsúfoltság nyomásától szabad lesz. A többi tárgyak

a tanfolyamot záró alapvizsgálaton fognak előfordulni, és azért kellett azt meghagyni és a képesítővizsgálat alkotórészeként, annak első tagozatául fölvenni.

Emellett megmarad ezen záróvizsgálatnak az a rendeltetése is, hogy az egész tanfolyam tanulmányi sikerét bizonyítja, amelyik nélkül még az ideiglenes alkalmazás sem engedhető meg. Viszont az, hogy a tanfolyamot végzett, de nem okleveles tanítójelöltek ideiglenesen tanítói állásokra legfeljebb két évig alkalmazhatók legyenek (79. §); már az 1868. XXXVIII. tc. 137. §-a is engedi.

Több oldalról aggodalom nyilvánult a két vizsgálat közé eső gyakorlati év (esetleg 2 év) megvalósításának nehézségeivel szemben. Tagadhatatlan, hogy nehézségek lesznek, de nem leküzdhetetlenek, és főleg nem olyanok, amelyek az eddigi állapotokkal szemben rosszabbodást jelentenek.

A legrosszabb eseten kezdve, ez az lehet, hogy az intézetet most végzett tanítójelölt azonnal egy kisközség vagy pusztai iskolájába kerül egyedüli tanítónak. Ez az eset mostan is gyakran megtörténik, s ezért a nehézségek sem az iskolára, sem a tanítóra nézve nem lesznek mások, mint mostan. Az a nehézség, hogy a tanítónak vizsgálatra is kell készülnie, az iskolai idő folyamán nem jön tekintetbe, mert hiszen éppen az ilyen helyeken 4 hónapi, egyfolytában eső szünidő van, ami elegendő arra, hogy a jelölt elkészülhessen olyan tárgyakból, amelyekkel a képzés folyamán is foglalkozott, amelyek tehát reá nézve nem újak.

A legmegfelelőbb helyzetbe azok kerülnek, akik többtanítós iskolába, tapasztalt vezetőtanító mellé kerülnek, ahol a jó példát, az utasítást és vezetést nem kell nélkülözniök. Ez az eset felel meg leginkább a törvény azon intencióinak, hogy a kezdő fiatal tanító nehéz hivatásának kezdetén a tapasztaltabbak támogatásában részesüljön, de másfelől az iskola se legyen teljesen kiszolgáltatva a ki nem próbált kezdők tapasztalatlanságának.

Egy kisebb elemét a jelölteknek a magántanítóság és nevelőség fogja a megkövetelt gyakorlathoz juttatni.

Végül még egy lehető módózat, amely nemcsak a tanító-, de különösen tanítónőjelöltekre lesz alkalmazható, hogy a képzőintézet az alkalmazást nem talált jelölteket még egy évre együtt tartja a saját felügyelete alatt, és az intézet székhelyén levő iskolákban közvetíti nekik a gyakorlat megszerzését. Ezen ötödik év alatt emellett még a gazdasági és háztartási gyakorlatokban nyernének továbbképzést. Ezen gyakorlati (5-ik) évfolyam az állami tanító- és tanítónő intézetek legtöbbszörében berendezhető.

A tapasztalat fogja megmutatni, hogy a felsorolt, s esetleg még felmerülő módózatok közé milyen irányban kell majd rendező kézzel benyúlni, s a mutatkozó nehézségeket eloszlatni. Nehézségek nélkül semmiféle reform sem hajtható végre, s azért nem volna indokolt a különben helyesnek és szükségesnek felismert újítást a nehézségektől való túlzott félelemből elejteni.

78. §

Ebben a §-ban fenntartatik a magánúton készülőknek az 1868. XXXVIII. tc. 133. §-ában adott azon jog, hogy tanítóképesítő-vizsgálatot tehessenek, de mindazonáltal bizonyos korlátozással, amely főleg a tanítónői túllétszámban találja indítóókat.

83. §

Ezen § amíg egyfelől megadja a képesítésről szóló intézkedések foganatosítási tételére a kellő átmeneti időt, addig másfelől ezen átmeneti időre is átveszi és fenntartja az 1879. évi XVIII. tc. 1. és 2. §-ainak intézkedéseit (amely tc. a jelen törvény által pótoltatik), s egyúttal ezen intézkedések foganatosításának a kellő és hathatós ellenőrzését is biztosítja.

84. §

Ámbár az 1868. XXXVIII. tc. ilyen irányban nem rendelkezik, az állami költségvetésben mégis van már bizonyos összeg (1893. évre 25 000 K) felvéve felekezeti tanítóképzők állami segélyezésére. Az ebből eredő viszonylatok szabályozásának elvi szempontjai vannak ezen szakaszban megállapítva a középiskolai törvény analógiájára, míg a részletes szabályozás minden egyes esetben az itt megállapított elvek szem előtt tartásával kötendő szerződésbe lesz belefoglalandó.

Az államsegély nem oktrojálható, hanem csak az illető fenntartó hatóság kérésére, és csak attól elfogadva adható.

A kötendő szerződésnek itt megállapított alapelve: az egyenlő méltányosság mindkét szerződő fél irányában. Nevezetesen:

az iskola fölötti közvetlen rendelkezés azt a szerződő felet illeti, amelyik a fenntartási költségekből nagyobb részt visel (*e* pont); megosztani a rendelkezési jogot nem lehet, mert egy iskola nem lehet egyidejűleg kétféle igazgatás alatt.

Ezzel szemben is megmarad a kisebb terhet viselő félnek az a joga, hogy maga alkalmazza az általa javadalmazott tanárokat (*d* pont);

az iskolafenntartó vagydon jogát a szerződés nem érinti (*b* pont).

Ezek a pontozatok különben azonosak a középiskolákról szóló 1883. XXX. tc. 47. §-ának *a*), *c*), *d*), *e*) pontjaival.

Ugyanennek *b*) pontjával azonos a jelen § *a*) pontja.

85. §

Ezen § az állami főfelügyelet gyakorlására vonatkozólag az 1868. XXXVIII. tc. 14. §-ában és az 1876. XXVIII. tc. 4. §-ában kimondott alapelvnek megfelelő, továbbá az 1883. XXX. tc. 50. és 51. §-aival analóg és a kisdédóvról szóló 1891. XV. tc. 41. §-ával teljesen azonos intézkedéseket tartalmaz.

86. §

Mint hogy a jelen törvényjavaslat a tanítóképzés színvonalát kétségtelenül jelentékenyen emelni fogja, teljesen indokoltnak és közérdekben fekvőnek tartom, hogy az új törvény alapján nyerendő tanítói oklevél a köztisztviselők minősítéséről szóló 1893. I. tc. tekintetében a középiskolai (gimnáziumi, reáliskolai) érettségi bizonyítvánnyal egyenlő értékűnek tekintessék.